



Nordland  
FYLKESKOMMUNE

NORDLAND  
FAGSKOLE

# Studieplan for Palliasjon

Høyere yrkesfaglig utdanning  
60 studiepoeng  
Nivå 5.1 i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk (NKR)

Studieplanen bygger på Nasjonal plan for fagskoleutdanning i palliasjon  
Godkjent av Nasjonalt fagråd for fagskoleutdanning i helse- og oppvekst 27.06.2022

Godkjent av NOKUT 25.11.22  
Revidert juni 2023  
Tilbudskode FHH99K (tidligere kreftomsorg)

[www.nordlandfagskole.no](http://www.nordlandfagskole.no)

## Innhold

<b>1 FORMÅL MED HØYERE YRKESFAGLIG UTDANNING .....</b>	<b>3</b>
<b>2 GENERELT OM FAGSKOLEUTDANNING I HELSE, SOSIAL OG OPPVEKST .....</b>	<b>3</b>
2.1 Samfunnsutvikling og etterspørsel etter tjenester innen helse, sosial og oppvekst .....	3
2.2 Felles mål og retningslinjer .....	4
2.3 Opptakskrav .....	4
2.4 Krav om politiattest.....	4
<b>3 FAGSKOLEUTDANNING I PALLIASJON .....</b>	<b>5</b>
3.1 Innledning .....	5
3.2 Læringsutbytte for utdanningen .....	5
3.3 Tjenesteområder .....	7
3.4 Vektlagte prinsipper og fokusområder for utdanningen .....	7
3.5 Begrepsavklaringer .....	8
3.6 Emneoversikt .....	9
<b>4 ARBEIDSFORMER, VURDERINGSFORMER OG ORGANISERING AV UTDANNINGEN.....</b>	<b>10</b>
4.1 Arbeidsformer .....	10
4.2 Vurderings- og eksamensformer.....	11
4.3 Organisering og omfang.....	12
Praksis .....	12
<b>5 INNHOLD OG EMNER I UTDANNINGEN.....</b>	<b>14</b>
Emne 1 Etikk, samhandling og kommunikasjon .....	14
Emne 2 Palliasjon .....	16
Emne 3 Sykdom og palliativ omsorg .....	17
Emne 4 Yrkesutøvelsen i det palliative tjenestetilbudet.....	20
Emne 5 Praksis i palliasjon .....	22
Emne 6 Fordypning i palliasjon .....	24
<b>VEDLEGG 1: LITTERATURLISTE.....</b>	<b>27</b>
<b>VEDLEGG 2: VEILEDER FOR PRAKSIS SOM PROSJEKT PÅ EGET ARBEIDSSTED .....</b>	<b>31</b>
<b>VEDLEGG 3: VEILEDER FOR PRAKSISUTPLASSERING.....</b>	<b>42</b>

## 1 FORMÅL MED HØYERE YRKESFAGLIG UTDANNING

Høyere yrkesfaglig utdanning ligger på nivå over videregående opplæring. Den er yrkesrettet, og studentene tilegner seg en kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak. Studentene skal etter gjennomført utdanning ha etablert et grunnlag for livslang læring og kontinuerlig omstilling med klar forankring i arbeidslivet. Høyere yrkesfaglig utdanning har som mål å utdanne reflekterte yrkesutøvere som tar initiativ og ansvar i yrkesutøvelsen. De ulike fagskolene skal utvikle utdanninger som sikrer den enkelte students og arbeidslivets evne til å møte endring og behov for oppdatert kompetanse. Målet med fagskolen som pedagogisk virksomhet er å gi studentene en utdanning som bidrar til utvikling og tilegnelse av ny kompetanse i form av kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse, beskrevet som læringsutbyttebeskrivelser.

Kunnskaper handler om forståelse av teorier, fakta, begreper, prinsipper og prosedyrer innenfor fag, fagområder og/eller yrker. Ferdigheter omhandler evnen til å anvende kunnskap til å løse problemer og oppgaver. Det er ulike typer ferdigheter: kognitive, praktiske, kreative og kommunikative ferdigheter. Generell kompetanse er å kunne anvende kunnskap og ferdigheter på selvstendig vis i ulike situasjoner gjennom å vise samarbeidsevne, ansvarlighet, evne til refleksjon og kritisk tenkning i utdannings- og yrkessammenheng.

Lov om høyere yrkesfaglig utdanning trådte i kraft 01.07.2018. Lovens formål er å legge til rette for høyere yrkesfaglig utdanning av høy kvalitet og gode utdanningsvilkår for studentene. Nasjonalt organ for kvalitet i utdanning (NOKUT) fører tilsyn med kvaliteten i høyere yrkesfaglig utdanning og akkrediterer fagskoleutdanning. Alle fagskoler skal ha et eget styre og en rektor. Fylkeskommunen skal sørge for at det tilbys akkreditert fagskoleutdanning i samsvar med behovet for kompetanse lokalt, regionalt og nasjonalt

En viktig del av verdigrunnlaget er fagskolenes egenart som arbeidslivets skole. Sentralt her står trepartssamarbeid mellom fagskolen, partene i arbeidslivet og offentlige myndigheter. Lokalt betyr dette at arbeidslivets parter og kommunale- og fylkeskommunale myndigheter/politikere samarbeider tett med fagskolen gjennom representasjon i styrer, råd og utvalg og andre samarbeidende organer.

## 2 GENERELT OM FAGSKOLEUTDANNING I HELSE, SOSIAL OG OPPVEKST

Denne studieplanen bygger på Nasjonal plan for fagskoleutdanning i palliasjon fra 27.06.2022. Våren 2023 er planen oppdatert med læringsutbyttebeskrivelser (LUB) i henhold til NKR.

### 2.1 Samfunnsutvikling og etterspørsel etter tjenester innen helse, sosial og oppvekst

Helse- og omsorgsarbeideres daglige arbeid påvirkes av samfunnsutviklingen. Det skjer raske endringer i medisinsk og teknologisk utvikling og befolkningens helsetilstand. De siste årene har vært preget av gjennomgripende helse- og sosialpolitiske reformer. Helse- og omsorgssektoren står foran store utfordringer i årene framover. Grunnet både demografiske forhold og en samfunnsutvikling med økende etterspørsel etter alle typer helse- og omsorgstjenester, har det avgjørende betydning for vårt velferdssamfunn at vi klarer å rekruttere nytt, samt beholde og videreutvikle kompetent personell. Brukerne stiller også store krav til kvalitet og egen medvirkning. Samfunnet endrer seg raskt, og blir stadig mer komplekst. Dette fordrer en kontinuerlig utvikling av tjenestene. Det er viktig at også ansatte får økt sin kompetanse for å kunne ta nye oppgaver og utfordringer. Både grunn- og videreutdanning må reflektere

samfunnsutviklingen. Dette fordrer at ansatte som deltar i et utdanningsløp får tid til bearbeiding og refleksjon. Kvalifisert personell utgjør den viktigste ressursen i helse- og omsorgstjenesten. Tilgang på kvalifisert personell er en forutsetning for å kunne gjennomføre reformer og opptrappingsplaner innen denne tjenesten. Som grunnlag for studiemodellen ligger de utfordringene som arbeidstakerne innen de ulike sektorene i hjelpeapparatet står overfor i dag:

- Et samfunn i rask endring med stadig nye utfordringer på grunn av strukturendringer, omorganisering, rasjonalisering og endrede rettigheter for brukerne.
- Et arbeidsliv som krever økt fleksibilitet.
- Arbeidstakere som skal tilpasse seg disse endringene og samtidig forholde seg til brukere med sammensatte problemer og behov, og som skal være i stand til å yte tjenester overfor stadig nye brukergrupper med forskjellig kulturbakgrunn.

## 2.2 Felles mål og retningslinjer

### **Hovedmålsettingen for videreutdanning i helse, sosial og oppvekst:**

Videreutdanningene har som overordnet mål å utdanne reflekterte yrkesutøvere, med høy yrkesetisk standard som tar initiativ til å planlegge, organisere og iverksette tiltak i samarbeid med andre tjenesteytere og brukere. Utdanningene skal sikre den enkeltes, samfunnets og arbeidslivets behov for ny kompetanse i tråd med nye oppgaver og utfordringer innen helse-, omsorg- og oppvekstsektoren. Dagens og morgendagens utfordringer både for samfunnet generelt og innen helse- og omsorgssektoren spesielt, innebærer behov for nytenkning innen utdanningene. Utdanningene er derfor tverrfaglige, og har et klart brukerperspektiv. Med tverrfaglige i denne sammenheng, menes at de er rettet mot arbeidstakere med forskjellig faglig bakgrunn innen helse- og oppvekstfagene i videregående opplæring. Planene gir rammer og innhold i videreutdanningene. Hovedintensjonen er å sikre et ensartet faglig nivå, og gjøre de enkelte videreutdanningene innen hvert fagområde likeverdige i hele landet. De er således nasjonale styringsmidler for helsemyndighetene. Yrkesutøvelsen foregår i et samspill av praktiske erfaringer og relevant teori. Helse- og sosialfaglig yrkesutøvelse er basert på en kombinasjon av praktiske erfaringer fra arbeid med mennesker og nyere relevant kunnskap om det helse- og sosialfaglige området. I tillegg er det nødvendig at man gjør vurderinger og fatter beslutninger på et juridisk og etisk holdbart grunnlag.

## 2.3 Opptakskrav

Grunnlag for opptak til fagskoleutdanning i palliasjon er fullført og bestått videregående opplæring med fagbrev i helsefagarbeiderfaget, omsorgsarbeiderfaget, ambulansefaget, eller autorisasjon som hjelpepleier eller helsesekretær. I tillegg kan søkere som er 23 år eller eldre i opptaksåret, tas opp på grunnlag av realkompetanse. Realkompetanse er all kompetanse som du har skaffet deg gjennom formell, ikke-formell eller uformell læring. Det vil si alle kunnskaper og ferdigheter tilegnet gjennom utdanning, lønnet eller ulønnet arbeid, organisasjonserfaring, fritidsaktiviteter eller på annen måte. Andre fagbrev enn de som er nevnt over, samt autorisasjoner innen helsefag vil være en del av en realkompetansevurdering. Søkere som kan dokumentere at de skal gjennomføre fagprøve i løpet av det påfølgende semesteret etter opptaksfristen kan tildeles plass på vilkår av bestått prøve. Søkere med bachelorutdanning innen relevante fagområder kvalifiserer også for opptak til studiet.

## 2.4 Krav om politiattest

Med grunnlag i Lov om høyere yrkesfaglig utdanning § 27, Forskrift om høyere yrkesfaglig utdanning kapittel 3 og Forskrift om høyere yrkesfaglig utdanning ved Nordland fagskole § 3-2 er det krav om at studenten legger frem politiattest ved personlig oppmøte på studiesamling eller administrasjonssted. Dette kan gjøres ved studiestart eller i løpet av utdanningen, men politiattest må legges frem før studenten kan starte sin praksis.

## 2.5 Studentdemokrati

Studentdemokratiet er viktig for at studentene kan påvirke sin studiehverdag og bidra til utvikling av fagskolen og utdanningskvaliteten. Studentene velger selv om de ønsker å opprette et studentorgan. Dette er viktig for et velfungerende studentdemokrati. Fagskolens ledelse og administrasjon legger forholdene til rette for at studentorganet blir hørt i alle saker som angår studentene. Fagskolens ledelse og administrasjon informerer studentene om studentorganets funksjon på fagskolen, og betydningen av arbeidet til de tillitsvalgte og studentrådet. Det kan være enkle ting som for eksempel å legge til rette for informasjon ved studiestart eller gjøre tilgjengelig informasjon om studentorganet på nettsiden til fagskolen. Studentorganet velger selv et studentrådsstyret blant de tillitsvalgte studentene. Ledelsen og/eller administrasjonen på fagskolen har jevnlig møter med studentrådsstyret, og det bør settes opp en felles møteplan. Studentrådsleder og ledelsen bør ha jevnlig kontakt utover de fastsatte møtene. Studentene er representert i fagskolestyret. Det skal ikke føres fravær for studentens deltakelse i fagskolestyret, som tillitsvalgt i studentorganet og/eller annet studentpolitisk arbeid.

## 3 FAGSKOLEUTDANNING I PALLIASJON

### 3.1 Innledning

Studieplanen i Palliasjon er en av flere i en serie helsefaglige fagskoleutdanninger som er bygget over samme lest. Utdanningene består av 6 emner, der Emne 1 - *Etikk, samhandling og kommunikasjon* - er lik i alle utdanningene. Emne 1 skal bidra til at studentene utvikler en grunnleggende felles kunnskap og forståelse for yrkesutøvelse i helse- og omsorgstjenestene, noe som kan styrke breddekompetanse og evne til samarbeid. De øvrige 5 emnene er knyttet direkte til faglige tema i studiet Palliasjon.

### 3.2 Læringsutbytte for utdanningen

Fagskoleutdanning i palliasjon skal utdanne reflekterte yrkesutøvere som med høy yrkesetisk forståelse tar initiativ til, organiserer og iverksetter tiltak i samarbeid med pasienter/brukere, deres pårørende, medarbeidere, andre yrkesgrupper, bruker- og pårørendeorganisasjoner og frivillige innenfor helse- og omsorgssektoren.

Læringsutbyttebeskrivelsen for fagskoleutdanningen skal gi en oversikt over hvilken kompetanse studentene vil ha etter gjennomføring av det aktuelle emne eller utdanningen som helhet. Læringsutbyttebeskrivelsene er i henhold til det nasjonale kvalifikasjonsrammeverkets krav og er inndelt i kunnskap, ferdighet og generell kompetanse.

Kunnskap	Forståelse av teorier, fakta, prinsipper, prosedyrer innenfor fagområder og/eller yrker
Ferdigheter	Evne til å anvende kunnskap til å løse problemer eller oppgaver (kognitive, praktiske, kreative og kommunikative ferdigheter)
Generell kompetanse	Evne til å anvende kunnskap og ferdigheter på selvstendig måte i ulike situasjoner

**Overordnet læringsutbytte for utdanningen:**

<b>Kunnskap</b>	<p>Kandidaten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har kunnskap om palliasjon ved alvorlige og uhelbredelige sykdommer og kunnskap om konsekvenser for pasientens dagligliv og deres pårørende</li> <li>• har kunnskap om verdigrunnlaget for palliasjon, og om hvordan pasientsentrert tilnærming og livshjelp kan bidra til å fremme helse og livskvalitet hos pasienter med alvorlig og uhelbredelig sykdom</li> <li>• har kunnskap om kommunikasjon i samhandlingen med pasienter som er alvorlig og uhelbredelig syke og deres pårørende</li> <li>• har kunnskap om faglige verktøy i arbeidet med å kartlegge helsetilstand, ressurser, symptomer og behov hos pasienter som er i en palliativ fase og ved livets slutt</li> <li>• har kunnskap om tegn på at pasienten er døende og om palliasjon ved livets slutt for alvorlig og uhelbredelig syke pasienter og deres pårørende</li> <li>• har innsikt i rettigheter, støtteordninger, lovverk og nasjonale anbefalinger og retningslinjer knyttet til alvorlig og uhelbredelig sykdom og død</li> <li>• har kunnskap om organisering av tjenestetilbudet knyttet til palliasjon og kjennskap til ansvar og oppgaver for aktører og samarbeidsparter i ulike pasient- og omsorgsforløp</li> <li>• kan oppdatere sin kunnskap om palliasjon ved alvorlige og uhelbredelige sykdommer og ved livets slutt</li> <li>• forstår hvordan palliasjon er en ressurs i velferdsstaten, og bidrar til trygghet og helsefremming for alvorlig og uhelbredelig syke pasienter, samt deres pårørende og for befolkningen og samfunnet ellers</li> </ul>
<b>Ferdigheter</b>	<p>Kandidaten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan anvende kunnskap om alvorlige og uhelbredelige sykdommer og behandling til å observere symptomer og bivirkninger hos den enkelte pasient</li> <li>• kan anvende kunnskap om alvorlige og uhelbredelige sykdommer og behandling for å kunne iverksette ikke-medikamentelle tiltak for å lindre plagsomme symptomer og til å vurdere når det er nødvendig å trekke inn kompetanse på et høyere nivå fra tverrfaglige team</li> <li>• kan anvende kunnskap om pasientsentrert tilnærming, livshjelp og pårørendes betydning til å veilede om mestring når helse og funksjonsevne endres hos pasienten</li> <li>• kan anvende ulike kommunikasjonsformer og -teknikker i møte med alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter og deres pårørende</li> <li>• kan kartlegge helsetilstand, ressurser, symptomer og behov hos alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter ved hjelp av standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy</li> <li>• kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for problemstillinger innen palliasjon, og kan vurdere kildene kritisk</li> <li>• kan kartlegge situasjoner i møte med alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter, og identifisere faglige og etiske problemstillinger og behov for å iverksette tiltak</li> </ul>

<b>Generell kompetanse</b>	<p>Kandidaten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har forståelse for faglige og etiske prinsipper og retningslinjer for palliasjon</li> <li>• har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk ved at han/hun ivaretar alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienters integritet, brukermedvirkning og faglig forsvarlighet</li> <li>• kan utføre palliasjon etter individuelle behov hos alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter</li> <li>• kan bygge relasjoner med kollegaer på tvers av avdelinger og tjenestenivå for å ivareta pasientenes helhetlige behov knyttet til alvorlig og uhelbredelig sykdom, lidelse og død</li> <li>• kan gjennom kunnskapsdeling, bevisstgjøring og etisk refleksjon på arbeidsplassen, bidra til å utvikle arbeidsmetoder og tjenester i palliasjon for alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter</li> </ul>
----------------------------	--

### 3.3 Tjenesteområder

Utdanningen i palliasjon kvalifiserer blant annet for arbeid innen:

- Bo- og behandlingssenter, sykehjem og andre institusjoner
- Kommunale og lindrende enheter
- Hjemmebasert omsorg
- Spesialisthelsetjenesten, for eksempel sykehusavdelinger med palliativ behandling og pleie, samt palliative enheter

### 3.4 Vektlagte prinsipper og fokusområder for utdanningen

I utdanningen Palliasjon er samhandling og tverrfaglig samarbeid, helhet og sammenheng, pasient- og pårørendeperspektivet, kommunikasjon og relasjonskompetanse vektlagt.

Prinsippene ligger til grunn for hele utdanningen. Fokusområder i utdanningen er å gi studentene:

- Dybdekompetanse innen palliasjon
- Forståelse for viktigheten av aktiv behandling, pleie og omsorg til mennesker med alvorlig og uhelbredelig sykdom, og ivaretagelse av pårørende
- Økt bevissthet om egen yrkesrolle og ansvar i det tverrfaglige samarbeidet
- Innsikt i samhandling på tvers av ulike sektorer og fagområder i pasienttilpassede forløp i det palliative tjenestetilbudet
- Gjennom tilegnelse av kunnskap, øvelse og refleksjon knyttet til egen livs- og yrkeserfaring, få mulighet til faglig og personlig utvikling
- Utvikle sin personlige og faglige kompetanse for å kunne hjelpe målgruppen og deres pårørende til å møte de utfordringene de står overfor i forbindelse med alvorlig og uhelbredelig sykdom og behandling, eller til en verdig død
- Styrke egen handlingskompetanse i yrkeshverdagen, for å kunne organisere og iverksette kunnskapsbaserte tiltak sammen med pasienter, pårørende og andre samarbeidspartnere
- Bidra til å fremme etisk refleksjon og positive holdninger, samt evne til samhandling med pasientene ut fra deres behov, og derigjennom gi pasienten et kvalitativt bedre tjenestetilbud
- Utvikle en dypere forståelse for at mennesket er i et samspill med sine omgivelser, påvirket av sin kulturbakgrunn og livssituasjon
- Oppøve trygghet på formidling av egen fagkompetanse gjennom skriftlige og muntlige presentasjoner samt deltakelse i kollegaveiledingsgrupper

### 3.5 Begrepsavklaringer

- Palliasjon** er aktiv behandling, pleie og omsorg for pasienter med alvorlig og uhelbredelig sykdom. Lindring av pasientens fysiske smerter og andre plagsomme symptomer står sentralt, sammen med tiltak rettet mot psykiske, sosiale og åndelige/eksistensielle behov. Målet med all behandling, pleie og omsorg er best mulig livskvalitet for pasienten og de pårørende. Palliativ behandling og omsorg verken fremskynder døden eller forlenger selve dødsprosessen, men ser på døden som en del av livet. (European Association for Palliative Care, EAPC, og Verdens helseorganisasjon, WHO)
- Pasient/bruker:** Disse begrepene brukes samtidig i denne rammeplanen og er en felles betegnelse på mennesker som er mottakere av helse- og omsorgstjenester. Hver for seg defineres de slik i denne planen:  
Pasient og brukerrettighetsloven Kap. 1-3. definerer pasient som «en person som henvender seg til helse- og omsorgstjenesten med anmodning om helsehjelp, eller som helse- og omsorgstjenesten gir eller tilbyr helsehjelp i det enkelte tilfelle». I samme kapittel defineres bruker som «en person som anmoder om eller mottar tjenester omfattet av helse- og omsorgstjenesteloven som ikke er helsehjelp.»
- Hospice:** Er benyttet som et samlebegrep for en grunnleggende filosofi innen palliasjon, og er retningsgivende for behandling, pleie og omsorg for alvorlig syke og døende mennesker. Tiltakene skal ha en helhetlig art og rette seg mot pasientens fysiske, psykiske, sosiale og åndelige/eksistensielle behov. På 1990-tallet er begrepet hospice i økende grad blitt erstattet med begreper som lindrende behandling, palliativ medisin, hospice-medisin, terminal pleie. Hensikten er å få tydeliggjort behovet for en best mulig behandling, pleie og omsorg i livets slutfase. En hovedintensjon med å erstatte hospicebegrepet med nevnte begreper, er å vektlegge moderne medisinske behandlingsprinsipper og vitenskapsbasert behandling i kombinasjon med de verdier som ligger i hospice-filosofien. (NOU 1999:2 Livshjelp)
- Livshjelp:** Det enkelte menneske skal bli møtt med så god behandling, pleie og omsorg at livet kan oppleves meningsfullt og verdifullt tross begrenset levetid og store endringer i funksjonsdyktighet. Den enkelte skal få hjelp til å leve best mulig i egne omgivelser, med minst mulig angst og fysiske plager, og til å møte døden på sine egne premisser. Det legges til grunn at hospice-bevegelsens verdier skal prege tilbudet om optimal livshjelp i livets slutfase. Ut fra et helhetlig menneskesyn skal de fysiske, psykiske, sosiale og åndelige/eksistensielle behovene ivaretas på en best mulig måte. Lindring av fysiske smerter og andre symptomer/plager står helt sentralt. Det forhold at døden nærmer seg, at behandling og pleie ikke lenger har helbredelse som mål, krever en annen tilnærming til pasienten enn når helbredelse er målet. Angst, depresjon, fysiske plager, følelsen av å være overflødig og til byrde for andre kan bli så overveldende at håpløsheten kan ta overhånd og føre til at pasienten ønsker hjelp til å avslutte livet. Helsevesenets oppgave blir å gi den enkelte hjelp til lindring av smerter og andre symptomer, hjelp i forhold til psykiske og åndelige/eksistensielle behov, og god omsorg i samarbeid med de pårørende. Livshjelp er å betrakte som motstykke til aktiv dødshjelp. Livshjelp er å lytte til ønsket om hjelp til å avslutte livet, akseptere at det finnes, finne ut bakgrunnen for det, bli hos pasienten midt i det vanskelige og søke å skape håp i det mørke. (NOU 1999:2 Livshjelp)
- Brukermedvirkning** er et krav og en rettighet for pasienter, bruker og pårørende (jfr. Pasientrettighetsloven). «Brukermedvirkning er når brukere eller brukerrepresentanter går i dialog med tjenesteytere og på like fot med dem tilbyr kompetanse og spesialkunnskap, basert på egne/og eller andres erfaringer, for å løse ulike oppgaver.» (Funksjonshemmedes fellesorganisasjon, FFO)  
Rollene som pasient/bruker og pårørende har utviklet seg fra å være passiv og autoritetstro til å bli mer aktiv og medvirkende. De har fått rettigheter og det er vokst frem sterke brukerorganisasjoner med betydelig påvirkning gjennom formell representasjon og deltakelse i den offentlige debatt (NOU 2005:3 Fra stykkevis til helt).



### 3.6 Emneoversikt

<b>Emne 1 – 10 studiepoeng</b> (Emnekode 83HH99A)
<b>Etikk, samhandling og kommunikasjon</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Innføring i arbeidsformer og metoder i utdanningen</li> <li>• Etikk</li> <li>• Kommunikasjon og samhandling</li> <li>• Lover og forskrifter</li> <li>• Sosiologi og psykologi</li> </ul>
<b>Emne 2 – 5 studiepoeng</b> (Emnekode 83HH99B)
<b>Palliasjon</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Palliasjon – hva er palliasjon?</li> <li>• Alvorlig og uhelbredelig sykdom – hva kan det innebære for pasient og pårørende?</li> <li>• Døden i et historisk og kulturelt perspektiv</li> </ul>
<b>Emne 3 – 15 studiepoeng</b> (Emnekode 83HH99C)
<b>Sykdom og palliativ omsorg</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Palliativ, symptomforebyggende og symptomlindrende behandling og omsorg</li> <li>• Kartlegging og vurdering av symptomer</li> <li>• Alvorlige sykdommer</li> <li>• Konsekvenser av alvorlig sykdom og behandling, ivaretagelse av grunnleggende behov</li> <li>• Pleie og omsorg ved livets slutt</li> </ul>
<b>Emne 4 – 10 studiepoeng</b> (Emnekode 83HH99D)
<b>Yrkesutøvelsen i det palliative tjenestetilbudet</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Aktører og organisering av det palliative tjenestetilbudet</li> <li>• Yrkesutøvelse, kommunikasjons- og veiledningskompetanse</li> </ul>
<b>Emne 5 – 10 studiepoeng</b> (Emnekode 83HH99E)
<b>Praksis i palliasjon</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Praksis er en obligatorisk del av utdanningen, og skal ha et omfang på 300 timer (over minst 10 uker). Det bør legges til rette for at praksis kan gjennomføres mest mulig sammenhengene, fortrinnsvis etter at emne 2 er avsluttet.</li> </ul>
<b>Emne 6 – 10 studiepoeng</b> (Emnekode 83HH99F)
<b>Fordypning i palliasjon</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Fordypningsarbeidet skal være praksisrettet og knyttet til ett eller flere temaer i utdanningens emner.</li> </ul>

## 4 ARBEIDSFORMER, VURDERINGSFORMER OG ORGANISERING AV UTDANNINGEN

### 4.1 Arbeidsformer

Målene og de vektlagte prinsippene som tidligere er beskrevet, danner grunnlag for valg av arbeidsformer i fagskoleutdanningen. Studentenes erfaring fra helse- og omsorgsektoren gir anledning til å benytte erfaringsbaserte og studentrettede undervisningsformer. Det er også viktig å knytte rollen som fagskolestudentene har i arbeidslivet til undervisningen på en måte som stimulerer yrkesutøvelsen. Studiet krever stor grad av egenaktivitet av studentene, og at de tar ansvar for egen læring gjennom selvstudie og samarbeid med hverandre. Fagskoleutdanningen har som mål å utvikle studentenes helhetlige kunnskap og innsikt, noe som kan bidra til personlig utvikling og erkjennelse i relasjon til brukerne/pasientene.

- Det legges vekt på å skape trygge læringsmiljø og benytte varierte læringsmetoder.
- Det legges opp til bruk av ulike pedagogiske tilnæringsmåter, og studentene skal medvirke i beslutningsprosessene i forbindelse med gjennomføringen av studiet.
- Utdanningen legger vekt på arbeidsformer som fordrer aktiv deltakelse fra studentene.
- Det forutsettes at arbeidsformene skal være nært til studentenes egne erfaringer, problemstillinger fra praksisfeltet, utfordringene i arbeidslivet og sentral teori.
- Arbeidsformene skal være med på å støtte studentenes egne initiativ.
- Arbeidsformene skal tilrettelegges slik at studentene videreutvikler evne til samarbeid og økt forståelse og respekt for andres fagfelt.
- Arbeidsformene som benyttes skal bidra til å styrke studentenes motivasjon for egen utdanning, egen videre faglige utvikling, samt bidra til at studentene opplever nytte og gjensidighet gjennom faglig samarbeid.
- Det gis tilbud om individuell veiledning fra faglærer på alle arbeidskrav.

Nordland fagskole, helse, sosial og oppvekst, bruker læringsplattformen Itslearning (<http://www.itslearning.no/>) og Zoom (<https://zoom.us/>) for samlinger og undervisning på nett i sanntid. Studentene gis opplæring i grunnleggende datakunnskap og i bruk av læringsplattformen Itslearning og Zoom.

**Problembasert læring (PBL):** Et pedagogisk prinsipp som innebærer at innlæringen av kunnskap tar utgangspunkt i egen erfaring fra arbeidslivet og andre arenaer. Et fundament for læring er at studenten lærer best ved å være aktivt involvert og i en kontekst der kunnskaper skal anvendes. PBL kjennetegnes ved å utfordre studentene til å stille spørsmål ved eget kunnskapsgrunnlag og motivere dem til å innhente kunnskap som de mangler. Det gir meningsfull læring. Denne læringsformen er godt egnet for voksne med yrkes- og livserfaring.

**Ansvar for egen læring (AFL):** Et prinsipp som innebærer at studentene må oppsøke lærings situasjoner og – arenaer, samt søke veiledning og tilbakemelding fra skole og fagmiljø gjennom for eksempel intervju, samtaler med aktuelle fagpersoner og hospitering. Dette stiller krav til bevissthet i forhold til egen læreprosess og læringsbehov, og bidrar til et bedre grunnlag for egen læring.

**Studentgrupper:** Studentene deles inn i grupper som er basis for faglige diskusjoner, gruppearbeid, oppgaveløsning og veiledning fortløpende gjennom studiet. Det etableres ikke faste grupper, men gruppesammensetningen defineres for hver enkelt oppgave.

**Veiledning:** Lærerens rolle i fagskoleutdanningen er i stor grad knyttet til veiledning og tilrettelegging for fleksibel læring. Veiledning benyttes i forbindelse med oppgaver, prosjektarbeid, praksis og i gruppeprosessene. Veiledning benyttes både i forbindelse med det teoretiske arbeidet, og som et ledd i den enkelte students og gruppes utviklingsprosess.

**Teoretiske studier/litteratur/oppgaver:** Egenlæring gjennom selvstudie er en viktig del av utdanningen. Studentene tilegner seg teoretisk kunnskap individuelt og i samarbeid med hverandre i studiegrupper, i diskusjoner med fagpersoner/forelesere/lærere. Det legges vekt på å utvikle evne til skriftlig og muntlig formidling av egen kompetanse. Oppgaveløsning foregår individuelt og i grupper med veiledning. Oppgavene er skriftlige innleveringer og/eller muntlige fremlegg. Studentene skal i løpet av studiet ha tilegnet seg til sammen ca. 2000 sider faglitteratur, av dette ca. 300 sider selvvalgt litteratur.

**Andre arbeidsformer:**

Forelesninger benyttes også i teoriemnene. Skolen har inngått samarbeid med ulike aktører og enkeltpersoner angående bruk av eksterne forelesere til undervisning og bedrifts-/institusjonsbesøk. Dette er en viktig del av utdanningens faglige profil for å sikre en praksis nær og relevant kompetanse. Foreleserne samarbeider med lærerne og utveksler gjensidig informasjon om faglig innhold og arbeidsformer.

Utover de arbeidsformene som er beskrevet, kan det også benyttes videoopptak, film og kreative læringsmetoder som rollespill, musikk, collage, ulike gruppeøvelser og samhandlingsteknikker. Målet er å stimulere personlig engasjement som en del av læringsprosessen.

**4.2 Vurderings- og eksamensformer**

Vurderingsformene har sammenheng med fagskoleutdanningenes mål, innhold og arbeidsformer. Det utarbeides vurderingskriterier for muntlig og skriftlig oppgaveløsning. Eksamensformene er variert for å kunne gi rom for en mer helhetlig vurdering av studentene. Studenten skal ha mulighet til å bruke kunnskaper og ferdigheter både fra utdanningens teorigrunnlag og studentens egen praksiserfaring i forbindelse med eksamen. Det er en avsluttende emneoppgave som vurderes med gradert karakter etter en skala fra A til F, der A er beste karakter. Det kreves karakteren E for bestått. Praksis vurderes til bestått/ikke bestått. Øvrige arbeidskrav vurderes til bestått/ikke bestått.

Karakterskalaen går fra A - F, hvor A er beste karakter og F er ikke bestått.

Symbol	Generell, ikke fagspesifikk beskrivelse av vurderingskriterier
A	Fremragende prestasjon som klart utmerker seg. Kandidaten viser helhetlig innsikt, kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse.
B	Meget god prestasjon. Kandidaten viser solid innsikt, kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse.
C	Jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder. Kandidaten viser god innsikt, kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse.
D	En akseptabel prestasjon med noen vesentlige mangler. Kandidaten viser nokså god innsikt, kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse.

E	Prestasjonen tilfredsstill minimumskravene, men heller ikke mer. Kandidaten viser tilstrekkelig innsikt, kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse.
F	Prestasjon som ikke tilfredsstill de faglige minimumskravene. Kandidaten viser manglende innsikt og sammenheng, kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse.

### **Fordypningsoppgaven**

Fordypningsoppgaven er tilknyttet Emne 6 og er et obligatorisk fordypningsarbeid med selvvalgt tema innen utdanningen. Dette er en eksamen som organiseres som en obligatorisk, skriftlig oppgave med etterfølgende muntlig høring. Emnet skal være knyttet til praksiserfaringer og teori fra utdanningens emner. Det tilbys både individuell veiledning og veiledning i gruppe i arbeidet med fordypningsoppgaven.

Det utstedes vitnemål når alle emnene inkludert praksis er bestått.

### **4.3 Organisering og omfang**

Utdanningen er nettbasert med samlinger, har en samlet normert studietid på ett år (60 studiepoeng) og er organisert som deltidsstudium over 2 år.

Som hovedregel er det én fysisk samling på studiestedet pr. semester, øvrig læringsaktivitet gjennomføres ved bruk av digitale plattformer.

### **Emner**

- Emne 1: Etikk, samhandling og kommunikasjon
- Emne 2: Palliasjon
- Emne 3: Sykdom og palliativ omsorg
- Emne 4: Yrkesutøvelsen i det palliative tjenestetilbudet
- Emne 5: Praksis i palliasjon
- Emne 6: Fordypning i palliasjon

### **Praksis**

*Praksis:*

Gjennom praksis skal studentene få et læringsutbytte som gjenspeiler innholdet i teoriemnene. Praksis er en obligatorisk del av utdanningen. Det bør legges til rette for at praksis kan gjennomføres mest mulig sammenhengende.

Praksisplass og gjennomføring skal alltid godkjennes av skolen, og skolen er ansvarlig for at alle studentene får praksisplass i løpet av studiet. Det er mulig å velge mellom to ulike former for gjennomføring av praksis:

- *Praksisutplassering utenfor eget arbeidssted:* Denne praksisformen anbefales for studenter som ikke har sitt daglige arbeid innen fagfeltet og trenger praktisk erfaring fra slike arbeidsplasser. Praksis skal ha et omfang på 300 timer. Praksisutplasseringen skal gjennomføres i henhold til fastlagte retningslinjer (se vedlegg).
- *Praksis gjennomført som prosjektarbeid på egen arbeidsplass.* Dette er aktuelt for studenter som har sitt daglige arbeid innenfor fagfeltet. Prosjektarbeidet har som målsetting å bidra til fagutvikling i praksisfeltet som også kommer pasienten/brukeren til gode. Det er viktig at det gjøres en formell avtale mellom studenten og arbeidsgiveren, slik at studenten får tilstrekkelig tid til sitt prosjektarbeid. Prosjektarbeidet skal vare over

minimum 10 uker, og skal gjennomføres i henhold til fastlagte retningslinjer (se vedlegg).

Alle studenter som er ute i praksis, enten det er på egen eller en annen arbeidsplass, skal ha veiledning. Målet med veiledningen er at studenten lærer å reflektere over egen faglig utvikling og derigjennom bygger opp sin kompetanse i arbeidet med pasienter/brukere.

**Omfang:**

Emne normert tid/ studiepoeng	Antall uker deltid over 2 år	Timer tilrettelagt undervisning	Timer til veiledning individuelt og i grupper	Veiledet praksis/prosjekt	Timer pålagte selvstudier inkl. arbeidskrav	Totalt antall timer
Emne 1; 6 uker 10 studiepoeng	12 uker	44 timer	20 timer		176 timer	240 timer
Emne 2; 3 uker 5 studiepoeng	6 uker	22 timer	10 timer		88 timer	120 timer
Emne 3; 9 uker 15 studiepoeng	18 uker	66 timer	30 timer		264 timer	360 timer
Emne 4; 6 uker 10 studiepoeng	12 uker	44 timer	20 timer		176 timer	240 timer
Emne 5; 7 uker 10 studiepoeng	14 uker	2 timer	6 timer	300 timer	52 timer	360 timer
Emne 6; 7 uker 10 studiepoeng	14 uker	44 timer	20 timer		176 timer	240 timer
<b>Totalt 38 uker 60 studiepoeng</b>	<b>76 uker</b>	<b>222 timer</b>	<b>106 timer</b>	<b>300 timer</b>	<b>972 timer</b>	<b>1560 timer</b>

## 5 INNHOLD OG EMNER I UTDANNINGEN

<b>Emne 1 - Etikk, samhandling og kommunikasjon</b> Emnekode 83HH98A - 10 studiepoeng	
Emne 1 er felles for helse, omsorgs- og oppvekstfaglige fagskoleutdanninger. Emnet gir en grunnleggende forståelse for fagfeltet og yrkesutøvelsen.	
	<b>Læringsutbytte:</b>
<b>Kunnskap</b>	<b>Studenten</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har kunnskap om etikk og yrkesetiske prinsipp og dilemma, relevante teorier og arbeidsmåter samt etisk refleksjon</li> <li>• har kunnskap om brukermedvirkning og betydningen den har for tjenestemottaker og tjenesteyter</li> <li>• har forståelse for psykologiske og sosiologiske prinsipper tilknyttet enkeltindividet, familien og sosialt nettverk</li> <li>• har kunnskap om kultur, urfolk, migrasjonshelse og mangfold i sitt møte med tjenestemottakere og samarbeidspartnere.</li> <li>• har kunnskap om relasjonskompetanse, samhandling og kommunikasjonsverktøy som er relevante for yrkesutøvelsen</li> <li>• har kunnskap om gruppeprosesser og konflikthåndtering</li> <li>• har kunnskap om relevant lovverk og offentlige dokumenter som regulerer fagfeltet</li> <li>• har kunnskap om helse-, omsorg- og oppveksttjenestene i samfunnet og deres organisering</li> <li>• har kunnskap om teknologiske løsninger og hvordan det påvirker samarbeidet med tjenestemottaker, pårørende og samarbeidspartnere</li> </ul>
<b>Ferdigheter</b>	<b>Studenten</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan anvende kunnskap om etiske og yrkesetiske prinsipper og dilemma som grunnlag for etisk refleksjon rundt praktiske problemstillinger</li> <li>• kan anvende relasjonskompetanse, samhandling og kommunikasjonsverktøy som er relevante for yrkesutøvelsen</li> <li>• kan anvende kunnskap om kommunikasjonsferdigheter til profesjonell samhandling med tjenestemottaker og samarbeidspartnere</li> <li>• kan finne og henvise til relevant lovverk, forskrift eller stortingsmelding som er relevant for yrkesutøvelsen</li> <li>• kan anvende kunnskap om organiseringen av helse-, omsorg- og oppveksttjenestene i samhandling med tjenestemottakere og samarbeidspartnere</li> <li>• kan anvende kunnskap om kultur, urfolk, mangfold og migrasjonshelse i sitt møte med tjenestemottakere og samarbeidspartnere</li> <li>• kan anvende teknologiske løsninger forsvarlig og med etisk bevissthet</li> </ul>

<p>Generell kompetanse</p>	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har utviklet en etisk forståelse som kommer til uttrykk gjennom refleksjon over egen atferd, samt gjennom kommunikasjon og samhandling i situasjoner med tjenestemottakere og samarbeidspartnere</li> <li>• kan bygge relasjoner basert på holdninger og verdier knyttet til helhetlig menneskesyn, likeverd og respekt, slik at tjenestemottakere og samarbeidspartnere opplever trygghet og har tillit til de ulike tjenestene</li> <li>• kan utøve yrket sitt faglig forsvarlig og med etisk bevissthet</li> <li>• kan samhandle med relevante tjenester innenfor helse-, omsorg- og oppvekstsektoren</li> <li>• kan utføre arbeidet etter tjenestemottakerens behov og utfordringer</li> </ul>
<p>Sentrale tema</p>	<p>1 a. Etikk</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Etiske teorier og prinsipp</li> <li>- Etiske dilemma</li> <li>- Etikk og teknologi</li> <li>- Helhetlig menneskesyn</li> </ul> <p>1b. Kommunikasjon og samhandling</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Brukerperspektivet</li> <li>- Relasjonskompetanse og relasjonsbygging</li> <li>- Kommunikasjon i samhandling med tjenestemottaker og samarbeidspartnere</li> <li>- Gruppeprosess og konflikthåndtering</li> </ul> <p>1c. Lover og forskrifter</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Relevante lover, forskrifter og offentlige dokumenter for utdanningens studenter og tjenestemottaker</li> </ul> <p>1d. Sosiologi og psykologi</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Sosial ulikhet</li> <li>- Migrasjonshelse, kultur, mangfold og urfolk</li> </ul>
<p>Arbeidskrav</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Skriftlig faglig refleksjon etter samlinger</li> <li>• Praktisk og skriftlig oppgave om empatisk kommunikasjon</li> <li>• Veiledet individuell skriftlig hjemmeoppgave</li> </ul>
<p>Vurderingsform</p>	<p>Arbeidskravene vurderes med bestått/ikke bestått med unntak av individuell skriftlig hjemmeoppgave som vurderes med karakter A – F, der A er beste karakter. Studenten må ha karakteren E eller bedre for å få bestått. Vurdering av individuell oppgave forutsetter at samtlige øvrige arbeidskrav er bestått.</p>
<p>Litteratur</p>	<p>Litteraturliste vedlagt.</p>

<b>Emne 2 - Palliasjon</b> Emnekode 83HH98B - 5 studiepoeng	
Emne 2 tar for seg sentrale begreper innen palliasjon og verdigrunnlaget som hospice-filosofien bygger på. Emnet handler også om at livshjelp kan bedre livskvaliteten og gi pasient og pårørende en opplevelse av mestring og håp, slik at den enkelte kan leve best mulig i egne omgivelser, med minst mulig plager. Emnet skal øke forståelsen for hva det kan innebære å få en alvorlig og uheldredelig sykdom for pasient og pårørende.	
	Læringsutbytte:
Kunnskap	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• har kunnskap om hva palliativ behandling, omsorg og pleie er og omfatter</li> <li>• har kunnskap om hospice-filosofiens egenart, verdigrunnlag og betydning i samfunnet</li> <li>• har kunnskap om døden i et historisk og kulturelt perspektiv</li> <li>• har kunnskap om hvordan alvorlig og uheldredelig sykdom og død kan påvirke både pasient og pårørende fysisk, psykisk, sosialt og eksistensielt</li> <li>• har kunnskap om sorg- og krisereaksjoner knyttet til det å få eller å være nær pårørende til en som får alvorlig og uheldredelig sykdom</li> <li>• har kunnskap om hva livshjelp innebærer og hvordan det kan bidra til å fremme livskvalitet, mestring og håp hos alvorlig og uheldredelig syke og døende pasienter og deres pårørende</li> <li>• forstår hva det betyr for pasient og pårørende å ha en personsentrert tilnærming i palliativ behandling, pleie og omsorg</li> </ul>
Ferdigheter	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan finne informasjon om ulike kulturelle aspekter knyttet til alvorlig sykdom og død for å møte individuelle ønsker og behov hos pasient og pårørende</li> <li>• kan anvende kunnskap om reaksjoner på sorg og krise i møte med pasienter med alvorlig og uheldredelig sykdom og deres pårørende</li> <li>• kan anvende kunnskap om personsentrert tilnærming til å ivareta brukermedvirkning og integritet hos alvorlig og uheldredelige syke og døende pasienter</li> </ul>
Generell kompetanse	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• har forståelse for egen yrkesrolle, ansvar og oppgaver i den palliative omsorgen for alvorlig og uheldredelig syke og døende pasienter og deres pårørende</li> <li>• har innsikt i at pleie og omsorg for alvorlig og uheldredelig syke og døende pasienter utøves i tråd med verdigrunnlaget for palliasjon og hospice-filosofien og personsentrert</li> </ul>



	tilnærming
Sentrale tema	<p>2a. Sentrale begreper i palliasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Hva er palliasjon?</li> <li>- Hospice-filosofien</li> <li>- Livsforlengende behandling</li> <li>- Livshjelp</li> <li>- Personsentrert tilnærming</li> <li>- Integritet</li> <li>- Livskvalitet, håp og mestring</li> </ul> <p>2b. Alvorlig og uhelbredelig sykdom - hva det kan innebære for pasient og pårørende</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Psykiske reaksjoner ved akutt og kronisk sykdom</li> <li>- Krise og sorg</li> <li>- Åndelige og eksistensielle utfordringer</li> <li>- Verdimessige utfordringer</li> <li>- Sosiale omveltninger</li> <li>- Pårørende</li> <li>- Barn og unge som pårørende</li> <li>- Den fagskoleutdannede fagarbeiderens ansvar og funksjon i møte med alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter og deres pårørende</li> </ul> <p>2c. Døden i et historisk og kulturelt perspektiv</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Døden i et historisk perspektiv</li> <li>- Sykdom og død i ulike kulturer</li> </ul>
Arbeidskrav	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Skriftlig faglig refleksjon etter samlinger</li> <li>• Veiledet skriftlig gruppeoppgave</li> </ul>
Vurderingsform	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Arbeidskravene vurderes med bestått/ikke bestått med unntak av individuell skriftlig hjemmeoppgave som vurderes med karakter A – F, der A er beste karakter. Studenten må ha karakteren E eller bedre for å få bestått. Vurdering av individuell oppgave forutsetter at samtlige øvrige arbeidskrav er bestått.</li> </ul>
Litteratur	Litteraturliste vedlagt.

<b>Emne 3 - Sykdom og palliativ omsorg</b> <b>Emnekode 83HH98C - 15 studiepoeng</b>
<p>Emne 3 tar for seg ulike alvorlige sykdommer, og hvordan sykdommen med påfølgende symptomer og behandling påvirker pasientens behov i palliativ fase og ved livets slutt. Emnet handler også om konsekvenser av sykdom, som ernæringsutfordringer, nedsatt immunforsvar, funksjonssvikt, fatigue, endret selvbilde m.fl. Palliativ symptomforebygging, symptomlindrende behandling og omsorg vektlegges i dette emnet. Emnet berører også bruk av standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy for å kartlegge helsetilstand, ressurser, symptomer og behov hos alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter. Emnet omhandler også pleie og omsorg ved livets slutt og det å styrke pårørende i å være, og å oppleve å være, en ressurs for pasienten.</p>

	Læringsutbytte:
Kunnskap	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har kunnskap om alvorlige hjerte- og lungesykdommer, nyresykdommer, nevrologiske sykdommer, kreft og demens, i tillegg til symptomer, plager og behov sykdommene kan gi i palliativ fase og ved livets slutt</li> <li>• har kunnskap om konsekvenser som ulike alvorlige og uheldredelige sykdommer kan ha for pasientens dagligliv, og om bivirkninger av behandlingen</li> <li>• har kunnskap om pårørendes rolle og betydning i palliativ fase</li> <li>• har kunnskap om ulike standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy som kan brukes for å observere og dokumentere symptomer hos pasienter som er i palliativ fase</li> <li>• har kunnskap om tiltak for å forebygge og lindre plagsomme symptomer hos pasienter i palliativ fase</li> <li>• har kunnskap om endringer i pasientens tilstand som kan tyde på at døden er nært forestående</li> <li>• har kunnskap om tiltaksplaner i livets slutfase</li> <li>• har innsikt i nasjonale handlingsprogram og retningslinjer knyttet til palliasjon</li> <li>• har kunnskap om alternativ og komplementær behandling som kan bidra til å forebygge og lindre plagsomme symptomer</li> </ul>
Ferdigheter	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan anvende kunnskap om alvorlig sykdom og palliasjon til å delta i palliativ behandling, og til å planlegge og iverksette ikke-medikamentelle tiltak som ivaretar pasientens behov for å forebygge og lindre plagsomme symptomer, og tilpasset pasientens alder og forutsetninger</li> <li>• kan anvende kunnskap om konsekvenser av sykdom og bivirkninger av behandling hos alvorlig og uheldredelig syke og døende pasienter, til å planlegge og iverksette ikke-medikamentelle tiltak i samarbeid med pasienten, og tilpasset pasienten alder og forutsetninger</li> <li>• kan anvende kunnskap om pårørendes rolle og betydning i palliativ fase til å styrke pårørende i å være, og å oppleve å være, en ressurs for pasienten</li> <li>• kan anvende standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy som er tilpasset ulike pasientgrupper til å kartlegge helsetilstand, ressurser og symptomer og til å identifisere behov for lindrende tiltak hos pasienter i palliativ fase og ved livets slutt</li> <li>• kan delta i bruk av tiltaksplaner i livets slutfase for å kvalitetssikre oppfølging av døende pasienter og deres pårørende</li> <li>• kan observere og identifisere endringer i pasientens tilstand som kan tyde på at døden er nært forestående</li> </ul>

<p>Generell kompetanse</p>	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har forståelse for nasjonale handlingsprogram og faglige retningslinjer for palliasjon og hvordan dette påvirker yrkesutøvelsen</li> <li>• har forståelse for hvordan bruk av standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy bidrar til å kvalitetssikre den palliative omsorgen for alvorlig og uheldredelig syke og døende pasienter</li> <li>• har forståelse for og kan reflektere over faglige og etiske utfordringer og dilemmaer i møte med alvorlig og uheldredelig syke og døende pasienter</li> <li>• kan utføre palliasjon for alvorlig og uheldredelig syke og døende pasienters etter deres ønsker og individuelle behov</li> </ul>
<p>Sentrale tema</p>	<p>3a. Alvorlige sykdommer</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Hjertesykdom – som hjertesvikt</li> <li>- Lungesykdom – som KOLS</li> <li>- Nyresykdom – som nyresvikt</li> <li>- Nevrologiske sykdommer- som Multipel sklerose (MS), Parkinsons sykdom og amyotrofisk lateral sklerose (ALS)</li> <li>- Kreftsykdommer – som brystkreft, lungekreft, tarmkreft, prostatakreft, føflekkreft, tumor cerebri og metastasering</li> <li>- Demens</li> </ul> <p>3b. Konsekvenser av alvorlig sykdom og behandling, ivaretagelse av grunnleggende behov, som:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Ernæringsproblemer og kakeksi</li> <li>- Funksjonssvikt</li> <li>- Nedsatt immunforsvar</li> <li>- Fatigue</li> <li>- Endret selvbilde og seksualitet</li> <li>- Bivirkning av behandling</li> <li>- Pårørendes rolle og betydning i den palliative fasen</li> </ul> <p>3c. Palliativ, symptomforebyggende og symptomlindrende behandling og omsorg</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Hyppig forekommende symptombilder i palliativ fase, som:       <ul style="list-style-type: none"> <li>- Smerte</li> <li>- Kvalme, brekninger og oppkast</li> <li>- Obstipasjon og diaré</li> <li>- Munntørrhet og andre plager fra munn og svelg</li> <li>- Redusert appetitt, vekttap og dehydrering</li> <li>- Dyspné</li> <li>- Infeksjon</li> <li>- Delirium</li> <li>- Komplikasjoner ved immobilitet</li> <li>- Depresjon og angst</li> </ul> </li> <li>• Symptomforebyggende og symptomlindrende behandling og omsorg       <ul style="list-style-type: none"> <li>- Medikamentell behandling</li> </ul> </li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Palliativ kirurgi og strålebehandling</li> <li>- Omsorg og ikke-medikamentell behandling</li> <li>- Alternativ og komplementær behandling</li> </ul> <p>3d. Kartlegging og vurdering av symptomer</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Bruk av kartleggingsverktøy og standardiserte observasjonsskjemaer innen palliasjon</li> <li>- Vurderingskompetanse</li> <li>- Den fagskoleutdannede fagarbeiderens rolle i kartleggingsarbeid</li> <li>- Dokumentasjon</li> </ul> <p>3e. Pleie og omsorg ved livets slutt</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Tegn på nær forestående død</li> <li>- Tiltaksplan ved livets slutt</li> <li>- Etske utfordringer i livets slutfase</li> <li>- Ivaretagelse av pårørende</li> </ul>
Arbeidskrav	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Skriftlig faglig refleksjon etter samlinger</li> <li>• Veiledet individuell oppgave med muntlig presentasjon</li> </ul>
Vurderingsform	Arbeidskravene vurderes med bestått/ikke bestått med unntak av individuell skriftlig hjemmeoppgave som vurderes med karakter A – F, der A er beste karakter. Studenten må ha karakteren E eller bedre for å få bestått. Vurdering av individuell oppgave forutsetter at samtlige øvrige arbeidskrav er bestått.
Litteratur	Litteraturliste vedlagt.

<b>Emne 4 Yrkesutøvelsen i det palliative tjenestetilbudet</b> Emnekode 83HH98D - 10 studiepoeng	
Emne 4 handler om det palliative tjenestetilbudet, aktører, organisering og samhandling i et pasienttilpasset forløp, samt ulike aspekter knyttet til hjemmedød. Emnet skal gi studentene økt bevissthet om egen yrkesrolle og ansvar knyttet til kommunikasjon, medarbeiderskap, veiledning og fagutvikling på arbeidsplassen.	
	Læringsutbytte:
Kunnskap	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• har kunnskap om profesjonell kommunikasjon i møte med alvorlig og uhelbredelig syke pasienter, pårørende og kollegaer</li> <li>• har kunnskap om veiledning og pedagogiske prinsipper i yrkesutøvelsen</li> <li>• har innsikt i sosiale og økonomiske rettigheter og støtteordninger ved alvorlig sykdom og dødsfall</li> <li>• har kunnskap om det palliative tjenestetilbudet i den kommunale helse- og omsorgstjenesten og i spesialisthelsetjenesten</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• har innsikt i pasienttilpassede forløp til alvorlig og uhelbredelig syke pasienter</li> <li>• har kjennskap til ulike aktører og samarbeidsparters ansvar og oppgaver i ulike pasient- og omsorgsforløp for pasienter med alvorlig og uhelbredelig sykdom</li> <li>• har kunnskap om tverrfaglig samarbeid og koordinering av helsetjenester til pasienter med alvorlig og uhelbredelig sykdom</li> <li>• har kunnskap om familieomsorg, frivillige aktører og interesse- og brukerorganisasjoner knyttet til palliasjon</li> <li>• har kjennskap til regionale kompetansetjenester for lindrende behandling</li> <li>• har innsikt i kunnskapsbasert praksis</li> <li>• har kunnskap om fagutvikling og innovasjon i helse- og omsorgssektoren</li> <li>• kan oppdatere sin kunnskap om velferdsteknologiske løsninger knyttet til palliasjon</li> </ul>
Ferdigheter	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan anvende kunnskap om veiledning og pedagogiske prinsipper til å informere og veilede pasienter og deres pårørende</li> <li>• kan anvende kunnskap om medarbeiderskap og organisasjonskultur til å bidra til et godt arbeidsmiljø</li> <li>• kan anvende kommunikasjonsferdigheter og teknikker i samtale med alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter og deres pårørende</li> <li>• kan anvende relasjonskompetanse i samarbeid med pasienter, pårørende, frivillige aktører og interesse- og brukerorganisasjoner</li> <li>• kan finne informasjon og fagstoff til å kunne informere og veilede pasienter og deres pårørende om det palliative tjenestetilbudet, sosiale og økonomiske rettigheter og støtteordninger ved alvorlig sykdom og dødsfall</li> </ul>
Generell kompetanse	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har et bevisst forhold til egne verdier knyttet til sykdom, lidelse og død og til eget faglig og personlig engasjement og begrensninger</li> <li>• har mot til å samtale med alvorlig og uhelbredelig og døende pasienter og deres pårørende</li> <li>• kan bygge relasjoner og delta i tverrfaglig samarbeid med kollegaer på tvers av fag, avdelinger og tjenestenivå</li> <li>• kan gjennom kunnskapsdeling, veiledning og etisk refleksjon på arbeidsplassen bidra, til å utvikle arbeidsmetoder og tjenester i palliasjon for alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter</li> </ul>
Sentrale tema	<p>4a. Aktører og organisering av det palliative tjenestetilbudet</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Det palliative tjenestetilbudet i spesialisthelsetjenesten</li> <li>- Det palliative tjenestetilbudet i den kommunale helse- og omsorgstjenesten</li> <li>- Familieomsorg</li> <li>- Lærings- og mestringssentre</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Interesse- og brukerorganisasjoner</li> <li>- Frivillige aktører</li> <li>- Samhandling og koordinering av tjenester</li> <li>- Pasienttilpassede forløp</li> <li>- Palliativ plan og koordinator</li> <li>- Sosiale og økonomiske rettigheter og støtteordninger ved alvorlig sykdom og dødsfall</li> <li>- Hjemmedød</li> <li>- Velferdsteknologi</li> </ul> <p>4b. Yrkesutøvelse, kommunikasjons- og veiledningskompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Yrkesrolle og identitet</li> <li>- Relasjonskompetanse</li> <li>- Tverrfaglig samarbeid</li> <li>- Samarbeid med pårørende og frivillige aktører</li> <li>- Kommunikasjons- og veiledningskompetanse:           <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Evne til å se og la seg berøre</li> <li>▪ Evne til å lytte</li> <li>▪ Mot til samtale</li> <li>▪ Forhåndsamtale om livets siste fase</li> </ul> </li> <li>- Grunnleggende pedagogiske prinsipper og undervisning</li> <li>- Kunnskapsbasert praksis</li> <li>- Fagutvikling</li> </ul>
Arbeidskrav	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Skriftlig faglig refleksjon etter samlinger</li> <li>• Veiledet individuell skriftlig hjemmeoppgave</li> </ul>
Vurderingsform	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Arbeidskravene vurderes med bestått/ikke bestått med unntak av individuell skriftlig hjemmeoppgave som vurderes med karakter A – F, der A er beste karakter. Studenten må ha karakteren E eller bedre for å få bestått. Vurdering av individuell oppgave forutsetter at samtlige øvrige arbeidskrav er bestått.</li> </ul>
Litteratur	Litteraturliste vedlagt.

<p><b>Emne 5 - Praksis i palliasjon</b>        Emnekode 83HH98E - 10 studiepoeng</p>
<p>Det kan velges mellom to ulike former for praksis:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Praksisutplassering innenfor fagområde som studenten ikke har sitt daglige virke i</li> <li>2. Praksis som prosjektarbeid på egen arbeidsplass for å kunne planlegge og gjennomføre endrings-/ utviklingsarbeid</li> </ol> <p>Praksis gjennomføres som utplassering eller som utviklingsarbeid på egen arbeidsplass innen fagfeltet. Praksis skal ha en varighet på minimum 10 uker, utplassering skal dessuten ha et omfang på minimum 300 timer.</p> <p>Utviklingsarbeid på egen arbeidsplass består i å forberede, planlegge, gjennomføre og evaluere et forbedringsarbeid knyttet til sentrale tema i utdanningen. Alle studenter i praksis, både utplassering og utviklingsarbeid på egen arbeidsplass skal ha veiledning i praksisperioden. Se vedlegg.</p>

	Læringsutbytte:
Kunnskap	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har kunnskap om hva som kjennetegner pasienter med alvorlig og uhelbredelig sykdom og om hvordan kompleksiteten gir konsekvenser for omsorgsutøvelsen</li> <li>• har kunnskap om standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy i arbeidet med å kartlegge helsetilstand, ressurser, symptomer og behov hos pasienter som er i palliativ fase</li> <li>• har kunnskap om organisering av tjenestetilbudet knyttet til palliasjon og kjennskap til ansvar og oppgaver for aktører og samarbeidsparter</li> <li>• har innsikt i kunnskapsbasert praksis, kunnskap om fagutvikling og kan oppdatere sin kunnskap om utviklingsprosjekter i helsetjenesten</li> </ul>
Ferdigheter	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan anvende kunnskap om alvorlige og uhelbredelige sykdommer og behandling, til å observere symptomer og bivirkninger hos den enkelte pasient</li> <li>• kan anvende kunnskap om den alvorlig og uhelbredelig syke til å planlegge og iverksette tiltak som ivaretar pasientens behov for palliasjon</li> <li>• kan anvende kommunikasjonsformer og -teknikker profesjonelt i samarbeidet med pasienter, pårørende, frivillige, kollegaer og andre yrkesgrupper</li> <li>• kan anvende standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy som er tilpasset pasientgrupper på praksisplassen til å kartlegge helsetilstand, ressurser og symptomer og til å identifisere behov for lindrende tiltak hos pasienter i palliativ fase</li> <li>• kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for problemstillinger knyttet til palliasjon i praksis</li> <li>• kan kartlegge situasjoner i praksis og identifisere faglige og etiske problemstillinger og behov for å iverksette tiltak</li> </ul>
Generell kompetanse	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk ved at han/hun ivaretar alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienters integritet, brukermedvirkning og faglig forsvarlighet i praksis</li> <li>• kan utføre palliasjon etter alvorlig syke og døende pasienters ønsker og individuelle behov og i tråd med pasientsentret tilnærming og verdigrunnlaget for palliasjon</li> <li>• kan bygge relasjoner med kollegaer og på tvers av avdelinger og tjenestenivå for å ivareta pasientenes helhetlige behov knyttet til sykdom, lidelse og død</li> <li>• kan gjennom kunnskapsdeling, bevisstgjøring og etisk refleksjon på arbeidsplassen, bidra til kvalitetsforbedring i palliasjon for alvorlig syke og døende pasienter</li> </ul>

I tillegg gjelder følgende læringsutbyttebeskrivelse for utviklingsarbeid på egen arbeidsplass:	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan bidra til kvalitetsforbedring innen palliasjon på arbeidsplassen ved å forberede, planlegge, gjennomføre og evaluere utviklingsarbeid innenfor et avgrenset område</li> </ul>
Praktisk gjennomføring	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Studenten veiledes av faglærer og en veileder på praksisstedet.</li> <li>• Det gjennomføres minimum en målsamtale, midt- og sluttvurdering. Veiledningssamtalene kan foregå fysisk eller via Zoom. Studenten har ansvar for organisering av tidspunkt og sted, og for å fremvise læringsutbyttet i praksis eller utviklingsarbeidet. Leder må gjerne delta på møtene, og da særlig målsamtalen. Hensikten er å implementere studenten på utplasseringsstedet, eller utviklingsarbeidet på arbeidssstedet.</li> </ul>
Arbeidskrav	Praksis: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Definere personlige mål</li> <li>- Arbeidsplan</li> <li>- Praksisrapport</li> </ul> Prosjekt: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Definere mål for prosjektarbeidet</li> <li>- Prosjektplan</li> <li>- Prosjektrapport</li> </ul>
Vurderingsform	Praksis i palliasjon vurderes til bestått/ikke bestått.
Se vedlegg: Veileder for praksis.	

<b>Emne 6 - Fordypning i palliasjon</b> Emnekode 83HH98F - 10 studiepoeng	
Studenten skal skrive en fordypningsoppgave ut fra selvvalgt tema og problemstilling, og med utgangspunkt i overordnet læringsutbytte for utdanningen. Studenten skal vise evne til å anvende relevant teori og erfaringer fra egen yrkesutøvelse til å drøfte den aktuelle problemstillingen. Studenten får tilbud om veiledning knyttet til arbeidet med fordypningsoppgaven.	
	Læringsutbytte:
Kunnskap	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• har innsikt i kunnskapsbasert praksis</li> <li>• har kunnskap om fagutvikling og kan oppdatere sin kunnskap om nasjonale planer, utviklingsprosjekter og innovasjon i helse- og omsorgssektoren</li> <li>• kan oppdatere sin kunnskap om palliasjon til pasienter med alvorlige og uhelbredelige sykdommer og ved livets slutt</li> </ul>



Ferdigheter	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan anvende kunnskap til å belyse, vurdere og reflektere faglig, etisk og juridisk over en valgt problemstilling knyttet til palliasjon</li> <li>• kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for en valgt problemstilling knyttet til palliasjon</li> <li>• kan vurdere kritisk ulike kilder for informasjon og fagstoff</li> <li>• kan innenfor eget ansvars- og arbeidsområde kartlegge situasjoner og identifisere behov for, planlegge, iverksette og evaluere tiltak knyttet til palliasjon for alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter</li> </ul>
Generell kompetanse	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har forståelse for yrkesetiske retningslinjer som regulerer yrkesutøvelsen innen helsetjenesten</li> <li>• har forståelse for pasientsentrert tilnærming og for verdigrunnlaget for palliasjon</li> <li>• har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk ved refleksjon rundt hvordan alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienters integritet, brukervedvirkning og faglig forsvarlighet ivaretas</li> <li>• kan gjennom kunnskapsdeling, veiledning og etisk refleksjon på arbeidsplassen, bidra til å bedre kvaliteten på det palliative tilbud til alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienter og deres pårørende</li> </ul>
Arbeidskrav	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Studenten skal utarbeide læringsutbyttebeskrivelser og problemstilling for sin fordypning i palliasjon</li> <li>• Lage en liste over selvvalgt litteratur gjennom studiet</li> <li>• Skriftlig fordypningsoppgave med påfølgende muntlig høring</li> </ul>
Vurderingsform	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Skriftlig fordypningsoppgave vurderes med karakteren A-F, der karakteren A er beste karakter. Studenten må ha karakteren E for å få bestått. Vurdering av oppgaven forutsetter at samtlige øvrige arbeidskrav i emnet er bestått.</li> <li>• På bakgrunn av bestått skriftlig fordypningsoppgave gjennomføres en muntlig høring. Det gis en samlet vurdering av skriftlig fordypningsoppgave og muntlig høring med gradert karakter A-F.</li> <li>• Samtlige arbeidskrav i øvrige emner og praksis må være bestått før studenten får gå opp til avsluttende muntlig høring i emne 6.</li> </ul>
Taushetsplikt	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Studenter som gjennom sin opplæring ved arbeid, oppdrag eller verv blir kjent med taushetsbelagte opplysninger, har taushetsplikt etter forvaltningslovens regler (§ 13 – 13f) og Lov om helsepersonell (kap.15 § 3 og 21) Taushetsplikten gjelder også etter at studenten har avsluttet sin opplæring ved fagskolen.</li> </ul>

Litteratur	Selvvalgt litteratur (300 sider) i tillegg til pensumlitteratur.
------------	--

## VEDLEGG 1: LITTERATURLISTE

Palliasjon Bodø 2023-25

Forfatter	Tittel	Kapitler:
<b>Emne 1</b>		
Pensum:		
Befring, Anne Kjersti	<i>Helse- og omsorgsrett</i> 1. utgave Cappelen Damm AS 2017 ISBN: 978-82-02-42501-2	Kap. 1 - 7
Brudal, Lisbeth	<i>Empatisk kommunikasjon, et verktøy for menneskemøter</i> Gyldendal akademisk 2014 <b>Deles ut i kompendium</b>	Kap. 4
Eide, Hilde og Eide, Tom	<i>Kommunikasjon i relasjoner</i> 3. utgave Gyldendal akademisk 2017 ISBN: 978-82-05-50056-3	Kap. 3-6
Grasaas, Kari Krüger, Sjursen, Marit og Stordalen, Jørn	<i>Fag, etikk og kommunikasjon</i> 3. utgave Cappelen Damm 2019 ISBN 978-82-02-61662-5	Hele boken unntatt kap. 13, 18 og 19
Helgesen, Leif A., Grasaas, Kari K. og Sjursen, Marit	<i>Psykologi og sosiologi for fagskoleutdanningene</i> 2. utgave Cappelen Damm Akademisk 2019 ISBN 978-82-02-61662-5 <b>Deles ut i kompendium</b>	Kap. 5
Støttelitteratur emne 1:		
Delta Fagforbundet	Yrkesetiske retningslinjer for fagarbeidere Hentet fra: <a href="#">Yrkesetiske retningslinjer Delta</a> <a href="#">Yrkesetiske retningslinjer Fagforbundet</a>	
Lovdata	Aktuelle lover og forskrifter Hentes fra: <a href="http://www.lovdata.no">www.lovdata.no</a>	
<b>Emne 2:</b>		
Pensum		
Helsedirektoratet	<i>Åndelige og eksistensielle utfordringer</i> , hentet fra Palliasjon i kreftomsorgen-handlingsplan (2019) Lenke: <a href="#">Åndelige og eksistensielle utfordringer - Helsedirektoratet</a>	
Kaasa, Stein og Loge, Jon Håvard (red.)	<i>Palliasjon Nordisk lærebok</i> 3. utgave Gyldendal Norsk forlag AS 2016 ISBN 978-82-05-48840-3	Kap. 1-4 og 24

Rønsen, Astrid og Jakobsen, Rita	Å fullføre et liv. Omsorg for døende og de som står nær. Gyldendal Norsk Forlag AS 2016 ISBN 978-82-05-47219-8	Kap. 1-3, og 6
Utne, Inger	Håp i et kreftforløp (2017) I Reitan, Anne Marie og Schjølberg, Tore Kr. (red.) Kreftsykepleie- Pasient-utfordring-handling 4. utgave Cappelen Damm AS Deles ut i kompendium	
Støttelitteratur emne 2:		
Meld. St. 24 (2019-2020)	Lindrende behandling og omsorg- Vi skal alle dø en dag. Men alle andre dager skal vi leve. Helse – og omsorgsdepartementet Lenke: <a href="https://www.regjeringen.no">Meld. St. 24 (2019–2020) - regjeringen.no</a>	
Norsk palliativ forening og norsk forening for palliativ medisin	Begreper med tilknytning til palliasjon (2016) Lenke: <a href="#">Begrep – Norsk Palliativ Forening</a>	
<b>Emne 3</b> Pensum:		
Helsedirektoratet	Lindrende behandling i livets slutfase. Nasjonale faglige råd (2018) Lenke: <a href="#">Lindrende behandling i livets slutfase - Helsedirektoratet</a>	
Hernes, Nina	Hvordan vurdere smerte hos døende? (2020) Sykepleien Lenke: <a href="#">Hvordan vurdere smerte hos døende? (sykepleien.no)</a>	
Husebø, Bettina Sandgathe	Smerteevaluering ved demens MOBID2. I Medisin og vitenskap (2019) Lenke: <a href="#">Smerteevaluering ved demens</a>	
Kaasa, Stein og Loge, Jon Håvard (red.)	Palliasjon Nordisk lærebok 3. utgave Gyldendal Norsk forlag AS 2016 ISBN 978-82-05-48840-3 (Også brukt i tidligere emner)	Kap. 6, 13 og 14, 16-19, 23, 28-30, 34, 36-42, 45, 49-55
Lindring i nord UNN	Håndbok i lindrende behandling (2018) Kompetansesenter for lindrende behandling Lenke: <a href="#">Håndbok i lindrende behandling</a>	
Sandvik, Reidun K.N.M.	Slik vurderer du smerte hos personer med demens (2020) Sykepleien Lenke: <a href="#">Slik vurderer du smerte hos personer med demens (sykepleien.no)</a>	

Reinertsen, Kristin Valborg, Loge, Jon Håvard, Brekke, Mette og Kiserud, Cecilie E.	<i>Kronisk tretthet hos voksne kreftoverlevende</i> (2018) Sykepleien Lenke: <a href="https://www.sykepleien.no/kronisk-tretthet-hos-voksne-kreftoverlevende">Kronisk tretthet hos voksne kreftoverlevende (sykepleien.no)</a>	
Thorsen, Lise	<i>Slik gir du godt munnstell til kreftpasienten</i> (2018) Sykepleien Lenke: <a href="https://www.sykepleien.no/slik-gir-du-godt-munnstell-til-kreftpasienten">Slik gir du godt munnstell til kreftpasienten (sykepleien.no)</a>	
Vigstad, C og Broderstad, A.	<i>Palliative pasienter får bedre lindring med tidlig symptomvurdering og tiltak.</i> Sykepleien forskning. (2018) Lenke: <a href="https://www.sykepleien.no/palliative-pasienter-far-bedre-lindring">Palliative pasienter får bedre lindring</a>	
<b>Støttelitteratur emne 3:</b>		
Helsedirektoratet IS-2872	<i>Seneffekter etter kreftbehandling</i> (2020) Lenke: <a href="https://www.helsedirektoratet.no/seneffekter-etter-kreftbehandling">Seneffekter etter kreftbehandling (helsedirektoratet.no)</a>	
<b>Emne 4</b> Pensum		
Aagesen, Håvard	Unnskyld, men har du et par minutter? (2018) <i>Sykepleien</i> Lenke: <a href="https://www.sykepleien.no/unnskyld-men-har-du-et-par-minutter">Unnskyld, men har du et par minutter? (sykepleien.no)</a>	
Eide, Hilde og Eide, Tom	<i>Kommunikasjon i relasjoner</i> 3. utgave Gyldendal akademisk 2017 (Også brukt i tidligere emner)	Kap. 7 -13
Falk, Bent	<i>Å være der du er-samtale med kriserammede</i> Fagbokforlaget 2016 2. utgave ISBN: 978-82-45-02053-3	Hele boken
Fallsen, Stina	<i>Slik kan du møte mennesker i krise</i> Sykepleien 2017 Lenke: <a href="https://www.sykepleien.no/slik-kan-du-mote-mennesker-i-krise">Slik kan du møte mennesker i krise (sykepleien.no)</a>	
Flateby, Ingrid Vassli, Kiellan, Maja Garnaas og Buer, Øystein	<i>Åndelige og eksistensielle behov hos pasienter og pårørende. HOPE.</i> I Omsorg, nordisk tidsskrift for palliativ medisin (2022) <b>Deles ut i kompendium</b>	
Kaasa, Stein og Loge, Jon Håvard (red.)	<i>Palliasjon Nordisk lærebok</i> 3. utgave Gyldendal Norsk forlag AS 2016 ISBN 978-82-05-48840-3 (Også brukt i tidligere emner)	Kap. 7, 11, 20,

Kirkevold, Marit	<i>Personsentrert og individuelt tilpasset sykepleie.</i> I Kirkevold, M. Brodtkorb, K. og Ranhoff, A. <i>Geriatrisk sykepleie</i> (2020) Gyldendal Norsk forlag AS Deles ut i kompendium	
Rønsen, Astrid og Jakobsen, Rita	<i>Å fullføre et liv. Omsorg for døende og de som står nær</i> Gyldendal Norsk Forlag AS 2016 ISBN 978-82-05-47219-8 (Også brukt i tidligere emner)	Kap. 4, 5 og 7, 12, 15
Støttelitteratur emne 4		
Helsedirektoratet	<i>Økonomiske ytelser</i> , hentet fra Palliasjon i kreftomsorgen-handlingsplan (2019) Lenke: <a href="#">Økonomiske ytelser - Helsedirektoratet</a>	

Med forbehold om endringer.

## VEDLEGG 2:

# VEILEDER FOR PRAKSIS SOM PROSJEKT PÅ EGET ARBEIDSTED

## Palliasjon

### 1. Innledning

Praksis som prosjekt har som mål å utvikle studentens evne til samarbeid og til gjennomføring av et systematisk endrings-/utviklingsarbeid. Studenten skal forberede, planlegge, gjennomføre og evaluere et prosjekt som skal bidra til en faglig endring og/eller utvikling på studentens egen arbeidsplass. Prosjektets innhold må være knyttet til sentrale temaer i utdanningen. Du finner læringsutbyttebeskrivelsene for prosjektarbeid i studieplanen.

Når praksis gjennomføres som prosjekt på egen arbeidsplass, skal dette gjennomføres som helhet i løpet av minimum 10 uker. Prosjektet består i et utviklingsarbeid der studenten skal forberede, planlegge, gjennomføre og evaluere et forbedringsarbeid på egen arbeidsplass, knyttet til sentrale tema i utdanningen. Alle studenter skal ha veiledning i praksisperioden.

Prosjektarbeidet kan organiseres på ulike måter avhengig av lokale forhold på arbeidsplassen. Prosjektet kan gjennomføres individuelt eller i grupper på maks 3 studenter. Det er en fordel at det etableres en prosjektgruppe på arbeidsplassen, med en eller flere medarbeider(e) i tillegg til studenten.

Studentene får en innføring i praktisk prosjektarbeid som metode. Det skal utarbeides en skriftlig prosjektplan før prosjektet igangsettes, og en prosjektrapport etter at prosjektet er avsluttet.

### 2. Læringsutbytte for studenten etter endt praksis

	Læringsutbytte:
Kunnskap	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• har kunnskap om hva som kjennetegner pasienter med alvorlig og uhelbredelig sykdom og om hvordan kompleksiteten gir konsekvenser for omsorgsutøvelsen</li> <li>• har kunnskap om standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy i arbeidet med å kartlegge helsetilstand, ressurser, symptomer og behov hos pasienter som er i palliativ fase</li> <li>• har kunnskap om organisering av tjenestetilbudet knyttet til palliasjon og kjennskap til ansvar og oppgaver for aktører og samarbeidsparter</li> <li>• har innsikt i kunnskapsbasert praksis, kunnskap om fagutvikling og kan oppdatere sin kunnskap om utviklingsprosjekter i helsetjenesten</li> </ul>
Ferdigheter	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan anvende kunnskap om alvorlige og uhelbredelige sykdommer og behandling, til å observere symptomer og bivirkninger hos den enkelte pasient</li> <li>• kan anvende kunnskap om den alvorlig og uhelbredelig syke til å planlegge og iverksette tiltak som ivaretar pasientens behov for palliasjon</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan anvende kommunikasjonsformer og -teknikker profesjonelt i samarbeidet med pasienter, pårørende, frivillige, kollegaer og andre yrkesgrupper</li> <li>• kan anvende standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy som er tilpasset pasientgrupper på praksisplassen til å kartlegge helsetilstand, ressurser og symptomer og til å identifisere behov for lindrende tiltak hos pasienter i palliativ fase</li> <li>• kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for problemstillinger knyttet til palliasjon i praksis</li> <li>• kan kartlegge situasjoner i praksis og identifisere faglige og etiske problemstillinger og behov for å iverksette tiltak</li> </ul>
Generell kompetanse	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk ved at han/hun ivaretar alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienters integritet, brukermedvirkning og faglig forsvarlighet i praksis</li> <li>• kan utføre palliasjon etter alvorlig syke og døende pasienters ønsker og individuelle behov og i tråd med pasientsentrert tilnærming og verdigrunnet for palliasjon</li> <li>• kan bygge relasjoner med kollegaer og på tvers av avdelinger og tjenestenivå for å ivareta pasientenes helhetlige behov knyttet til sykdom, lidelse og død</li> <li>• kan gjennom kunnskapsdeling, bevisstgjøring og etisk refleksjon på arbeidsplassen, bidra til kvalitetsforbedring i palliasjon for alvorlig syke og døende pasienter</li> </ul>
I tillegg gjelder følgende læringsutbyttebeskrivelse for utviklingsarbeid på egen arbeidsplass:	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan bidra til kvalitetsforbedring innen palliasjon på arbeidsplassen ved å forberede, planlegge, gjennomføre og evaluere utviklingsarbeid innenfor et avgrenset område</li> </ul>

### 3. Arbeidskrav

- I tillegg til arbeidet med å lede og gjennomføre prosjektarbeidet, skal studenten:
- Levere prosjektplan med mål og fremdriftsplan før selve prosjektarbeidet starter (se vedlegg)
- Skrive prosjektrapport etter at prosjektperioden er over (se vedlegg)
- Presentere prosjektet muntlig for sine medstudenter etter at prosjektet er avsluttet

### 4. Vurdering

- Prosjektplan og prosjektrapport vurderes til godkjent/ikke-godkjent
- Gjennomføring av prosjektarbeidet vurderes til bestått/ikke-bestått (se vedlegg)

### 5. Mål for prosjektarbeidet

Som en del av prosjektplanen (vedlegg) skal det utarbeides mål for prosjektet. Det er viktig at disse målene er realistiske ut fra den tid som er satt til rådighet. Prosjektarbeidets mål må også ses i sammenheng med læringsutbyttebeskrivelsene fra ett eller flere emner i studieplanen for Helse, aldring og aktiv omsorg.



## 6. Veiledning

Studenten skal ha kontinuerlig veiledning på arbeidsplassen gjennom perioden. Studenten skal ha en praksisveileder på eget arbeidssted som skal ha en faglig kompetanse innen områdene som utdanningen gjelder. Praksisveileder skal minimum ha utdanning som fagarbeider og 3 års arbeidserfaring. Kravet kan i særskilte tilfeller fravikes på bakgrunn av en faglig helhetsvurdering.

- Det kan gis veiledning individuelt, eller i gruppe hvis flere studenter gjør prosjekt sammen.
- Veilederen skal samarbeide med faglærer fra skolen og være et bindeledd mellom faglærer og arbeidsplassen i prosjektperioden.
- Veilederen skal ha kjennskap til studentens daglige arbeid og ha mulighet til å sette seg inn i prosjektet.
- Veilederen skal være en diskusjonspartner for studenten i prosjektperioden.
- Veilederen mottar honorar på kr. 2000,- når prosjektperioden er ferdig

### Veiledningssituasjoner:

- Målsamtale i planleggingsfasen av prosjektet

Det skal gjennomføres en målsamtale mellom veileder, faglærer og student der man gjennomgår og tilrettelegger for studentens prosjektarbeid. Det er en fordel om nærmeste leder deltar i denne målsamtalen for å støtte og forankre prosjektet.

Under målsamtalen skal praksisveileders oppfølging og veiledning av studenten gjennomgås i henhold til bestemmelsene som er nedfelt i punkt. 6 i denne veilederen. Både student, lærer og praksisveileder skal ha lest og forstått innholdet i denne veilederen og forplikter seg til å følge disse retningslinjene.

Samtalen inneholder tema som: gjensidige forventninger til prosjektet, mål for prosjektarbeidet, fremdriftsplan for prosjektet, arbeidsplassens muligheter og begrensninger, studentens veiledningsbehov, og praksisveileders muligheter ut fra faglige ressurser.

- Fortløpende veiledning i prosjektperioden

Fortløpende veiledning skal sikre kontinuitet i prosjektet, og innebærer at studenten arbeider i forhold til oppsatt plan, og viser fagkunnskap og handlingskompetanse. I veiledningssamtalene innebærer dette at studenten kan begrunne vurderingene og valgene sine for å synliggjøre sin kunnskap og handlingskompetanse. Praksisveileder og student skal avtale faste veiledningstider, som anbefales å være ca. 1 time pr. uke.

- Midt- og sluttevaluering

Faglærer skal i samarbeid med praksisveileder vurdere studentens prosjektarbeid til bestått/ikke bestått. Utgangspunkt for denne vurderingen er læringsutbyttebeskrivelsene, prosjektplanen og mål for prosjektarbeid. Veileder, student og faglærer deltar, og ved begge evalueringstidene undertegner veileder, student og faglærer evalueringsdokument for prosjektarbeid.

## 7. Forventninger til student, veileder og faglærer:

### Studenten skal:

- Utarbeide prosjektplan og fremdriftsplan (se vedlegg)
- Gjennomgå målene og prosjektplanen med sin veileder i planleggingsfasen av prosjektet.
- Planlegge, gjennomføre og evaluere prosjektet i tråd med oppsatt plan
- Søke regelmessig råd og veiledning
- Levere arbeidskrav innenfor tidsfristene
- Kunne motta veiledning, og selv være aktiv med å vurdere egen innsats og egenutvikling
- Studenten skal forberede og lede midt- og sluttevalueringen
- Studenten skal involvere brukere/pårørende og kolleger i prosjektet for å sikre medvirkning og forankring

### Praksisveileder skal:

- Gjøre seg kjent med prosjektplan og fremdriftsplan som studenten har satt opp
- Delta i godkjenning av prosjektplanen
- Legge til rette for at studenten får mulighet til å nå målene for prosjektet
- Avsette tid til faste veiledningsmøter med studenten, min. 1 gang pr. uke
- Være deltakende under midt- og sluttevalueringen
- Bistå fagskolen i vurdering av studentens prosjektarbeid til bestått/ikke bestått

### Faglærer skal:

- Veilede ut fra målsetningene i prosjektet
- Vurdere og gjøre seg kjent med studentens prosjektplan
- Være ansvarlig for midt- og sluttevaluering
- Følge opp student og veileder etter avtale
- Gi studenten tilbakemelding på oppgaver/arbeidskrav
- Ha ansvar for at studentens prosjektarbeid blir vurdert til bestått/ikke bestått

## 8. Vurdering

Vurdering av studentens innsats i prosjektperioden er en kontinuerlig prosess gjennom både målsamtale, midt- og sluttevaluering. Utgangspunkt for samtalene er prosjektplanen og mål for selve prosjektarbeidet. Studentenes arbeidsprosess og den skriftlige prosjektrapporten vurderes samlet som bestått/ikke bestått.

Det forutsettes at studenten er aktiv og tar ansvar for prosjektets framdrift i tråd med prosjektplanen. Det er derfor obligatorisk tilstedeværelse. Skolen har retningslinjer for fravær som skyldes sykdom o.a. (Reglement for Nordland fagskole i helse- og sosialfag §16).

**Ikke bestått praksis som prosjekt på egen arbeidsplass:**

Dersom studenten står i fare for å få vurdering ikke bestått, skal studenten ha beskjed om dette så tidlig som mulig. Ikke bestått prosjekt innebærer at studenten har manglende kompetanse på ett eller flere av følgende punkter:

- Manglende ivaretagelse og oppfølging av rammebetingelser og samspill som gjelder for organisering- og gjennomføring av prosjekt
- Viser manglende evne, kunnskap og/eller vilje til å planlegge, organisere og gjennomføre prosjektet.
- Viser manglende evne til samhandling og samarbeid med kolleger, brukere/pasienter, pårørende og/eller ledelse.
- Medvirker ikke til tverrfaglig samarbeid
- Mangler evner til å identifisere brukernes generelle og spesielle behov.
- Viser manglende respekt for brukerne/pasientenes eller pårørendes integritet og autonomi, herunder brudd på taushetsplikten.
- Anvender i liten grad oppdatert teoretisk kunnskap i begrunnelse for prosjektets gjennomføring
- Søker ikke råd og veiledning
- Overvurderer sin kompetanse og setter brukers liv og helse i fare
- Mangler kritisk reflekterende holdning til egen yrkesutøvelse
- Har fravær som medfører at studenten ikke er aktiv i oppfølging ifht gjennomføring av prosjekt etter prosjektplan.

**Vedlegg:**

1. Arbeidskrav og mal for prosjektplan
2. Arbeidskrav og mal for projektrapport
3. Skjema midtevaluering
4. Skjema sluttevaluering

## ARBEIDSKRAV 1: PROSJEKTPLAN

Studenten skal utarbeide en prosjektplan med tema, mål og opplegg for gjennomføring av prosjektet, inkludert fremdriftsplan over fire faser. Denne skal utarbeides i samarbeid med veileder og faglærer.

Prosjektplanen leveres som eget arbeidskrav på Itslearning, og skal være godkjent av faglærer før arbeidet med selve prosjektet starter.

### Slik skriver du en prosjektplan

#### 1. Tema for prosjektet

Her presenterer du det som er tema for ditt prosjekt. Temaet skal ta utgangspunkt i studieplanen, og du kan gjerne ta med læringsutbyttebeskrivelse(r) som passer til temaet ditt. Eksempler på tema kan være «ernæring», «aktivitet», «fallforebygging», «tann/munnhelse», «søvn», «kartlegging» eller annet som er relevant for dette studiet og din arbeidsplass.

#### 2. Bakgrunn for prosjektet

- Hva er det som er mangelfullt eller problematisk på arbeidsplassen nå?
- Hvorfor skal dette prosjektet settes i gang? Hva er det du ønsker å forandre på/legge til rette for/utvikle? Prøv å få frem hva som er hensikten med prosjektet du skal gjennomføre, hvem det rettes mot, og hvorfor det er viktig.
- Bruk gjerne faglige referanser til å begrunne (faglitteratur, veiledere, lovverk, planer e.l.)

#### 3. Mål for prosjektet

- Hvem er målgruppe for dette prosjektet? (brukere/pasienter, pårørende, personale e.l.)
- Hva skal bli resultatet av prosjektet?
- Hva kan resultatet bety for brukeren(e)/pasienten(e)/pårørende? (eks. mer aktivitet, økt trygghet, færre fall, bedre søvn?)
- Hva kan resultatet bety for personalet? (Læring og kompetanseheving? Mindre belastning? Større trivsel?)
- Hva ser du for deg at du konkret har laget/utarbeidet når utviklingsarbeidet er gjennomført? (Vær så konkret du kan, og tenk at resultatet skal kunne måles/tas eller føles på, være synlig)
- Hvordan skal du få det du utvikler/lager forankret på arbeidsplassen slik at det fortsetter eller blir brukt etter at du er ferdig med din prosjektperiode?

#### 4. Organisering av prosjektet

- Hvem er din veileder?
- Hvem skal være i prosjektgruppa/være samarbeidspartnere?

#### 5. Fremdriftsplan med ukenummer:

- Vær oppmerksom på at du ikke kan starte i praksis på fase 2 før fase 1 er gjennomført. Fase 2 - 4 bør planlegges over minst 10 uker.

#### Fase 1: Forberedelse og skrive prosjektplan

- Gjøre avtale med noen som kan være veileder
- Informere nærmeste leder på arbeidsplassen
- Sende inn prosjektplan med tidsplan.
- Innholdet i fase 1 skal godkjennes av faglærer før du kan starte med selve prosjektet.

**Fase 2: Faglige- og organisatoriske forberedelser: Uke \_\_\_ til \_\_\_**

- Målsamtale
- Informere om prosjektet til leder og kolleger på din arbeidsplass
- Litteratur- og informasjonssøkning
- Kartlegging/forberedelser på arbeidsplassen

**Fase 3: Gjennomføring: Uke \_\_\_ til \_\_\_**

- Innsamling og videre bearbeiding av informasjon og ideer
- Praktisk utprøving og evaluering/justering av det du har utarbeidet
- Midtevaluering

**Fase 4: Etterarbeid: Uke \_\_\_ til \_\_\_**

- Forankre utviklingsprosjektet på arbeidsplassen, slik at det «lever videre»
- Oppsummere og evaluere på bakgrunn av målsettingene med prosjektet
- Sluttevaluering

Dato for målsamtale ved prosjektstart (i starten av fase 2):

Dato for midtevaluering, bør være i fase 3:

Dato for sluttevaluering, bør være på slutten av fase 4:

Dato for innlevering av prosjektrapport, 14 dager etter at prosjektperioden er slutt:

## ARBEIDSKRAV 2: PROSJEKTRAPPORT

Etter at prosjektet er avsluttet skal studenten utarbeide en prosjektrapport som skal beskrive og evaluere arbeidet som er gjort. Studentene anbefales å skrive logg underveis i prosjektet, for å ha et godt og oversiktlig grunnlag for denne rapporten.

Prosjektrapporten leveres elektronisk på Itslearning senest 2 uker etter avsluttet prosjekt. Lengde: 7-10 sider dersom man har prosjekt alene, 8 – 12 sider dersom man er to studenter som har prosjekt sammen og 10 - 15 sider dersom tre studenter har prosjekt sammen. Rapporten vurderes til godkjent/ikke-godkjent.

### Slik skriver du en prosjektrapport

Rapporten bør ha forside og innholdsfortegnelse

#### **1. Arbeidsstedet ditt:**

Presenter arbeidsstedet ditt, få med organisering, målsetting, (behandlings)filosofi og (behandlings)tilbud

#### **2. Tema og bakgrunn for prosjektet**

Det kan du vanligvis hente fra prosjektplanen din. Det kan også være at du skriver litt mer utfyllende nå etter at du har gjennomført prosjektet.

#### **3. Målgruppe for prosjektet**

Hvem var målgruppe for prosjektet? (Det kan du også skrive med utgangspunkt i prosjektplanen)

#### **4. Samarbeidspartnere/tverrfaglig samarbeid**

Hvem har du samarbeidet med i prosjektperioden, og hva har det bidratt til?

#### **5. Gjennomføringen av prosjektarbeidet**

Beskriv gjennomføringen av prosjektarbeidet i de ulike fasene med utgangspunkt i prosjektplanen din og de fire fasene i prosjektet. Du skal også reflektere over gjennomføringen av prosjektarbeidet, og vurdere måloppnåelsen for prosjektet. Her skal du altså både beskrive hva du har gjort, og reflektere over og evaluere arbeidet ditt.

#### **6. Vurdering av prosjektets betydning**

Her skal du oppsummere hva dette prosjektet har betydd på din arbeidsplass. Hva har blitt bedre/endret? Har det medført nye rutiner eller arbeidsmåter? Få også frem hva du selv har erfart og hva du har lært av å jobbe med dette prosjektet.

#### **7. Gruppeprosess**

Hvis prosjektet har vært gjennomført i gruppe må rapporten inneholde et eget punkt som omhandler gruppeprosessen. Hvordan har dere jobbet sammen, hva har fungert bra/vært utfordrende?

### Vurderingskriterier for prosjektrapporten

Prosjektrapportens innhold er i samsvar med beskrivelsen over.

- Prosjektrapporten følger skolens krav til oppgaveskriving og bør ha forside og innholdsfortegnelse. Den følger etiske retningslinjer i forbindelse med anonymisering av personopplysninger.
- Studenten har tilegnet seg nødvendig kunnskap om prosjektarbeid som metode og synliggjør i rapporten at prosjektet er gjennomført i samsvar med denne kunnskapen.
- Prosjektet er satt inn i en faglig sammenheng som er i samsvar med utdanningens mål.
- Studenten viser oppdatert teoretisk kunnskap i begrunnelse for prosjektets gjennomføring
- Studenten viser evne til egenrefleksjon og synliggjør etiske og faglige begrunnelser for prosjektarbeidet på egen arbeidsplass.
- Studentens bevissthet omkring læring i prosjektet kommer tydelig frem i rapporten.
- Rapporten leveres på Itslearning innen to uker etter at prosjektet er avsluttet, og vurderes til godkjent/ikke-godkjent.

## MIDTEVALUERING PROSJEKT

Studentens navn:.....

Arbeidssted:.....

Midtevaluering foretatt: (dato).....

Fravær inntil nå i perioden:      Dager.....      Timer.....

### Faste punkter som gjennomgås og evalueres:

- Gjennomføring i henhold til fremdriftsplan for prosjektet
- Status for måloppnåelse
- Samarbeid med veileder
- Samarbeidspartnere/tverrfaglig samarbeid
- Samhandling med kolleger, brukere/pårørende
- Plan for forankring/videreføring av prosjektet

Kommentarer, med fokus på hva som er viktig for gjenstående prosjektperiode:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Begrunnet skriftlig varsel om ikke bestått gitt.....(dato) i henhold til kriterier for ikke bestått prosjekt.

Underskrifter:

\_\_\_\_\_  
Student

\_\_\_\_\_  
Praksisveileder

\_\_\_\_\_  
Lærer



**SLUTTEVALUERING PROSJEKT**

Studentens navn:.....

Arbeidssted:.....

Sluttevaluering foretatt: (dato).....

Fravær inntil nå i perioden: Dager.....

Timer.....

**Faste punkter som gjennomgås og evalueres:**

- Gjennomføring i henhold til fremdriftsplan for prosjektet
- Mål for prosjektarbeidet
- Samarbeid med veileder
- Samarbeidspartnere/tverrfaglig samarbeid
- Samhandling med kolleger, brukere/pårørende
- Forankring/videreføring av prosjektet

Kommentarer til sluttevalueringen:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Underskrifter:

\_\_\_\_\_  
Student\_\_\_\_\_  
Praksisveileder\_\_\_\_\_  
Lærer

VEDLEGG 3:  
 VEILEDER FOR PRAKSIS SOM UTPLASSERING  
 Palliasjon

### 1. Innledning

Utdanningen vektlegger sammenhengen mellom teori og praksis, der praksis kan bidra til bevisstgjøring av «taus» kunnskap. I praksis skal studentene reflektere over hvilke erfaringer, kunnskap og verdier som han eller hun bringer med seg inn i yrkesutøvelsen. Målet er å bevisstgjøre studenten om eget ståsted, og dermed bidra til både faglig utvikling og personlig vekst. Erfaringer fra praksis kan knyttes direkte eller indirekte opp mot tema for fordypningsoppgaven.

### 2. Organisering av praksis

Praksis er en obligatorisk del av studietiden og er på totalt 300 timer.

For de av studentene som er i et arbeidsforhold så kan ordinær praksis ikke avvikles på eget arbeidssted. Om studentene ønsker det, kan praksis fordeles på 2 perioder. Fagskolen inngår avtale med praksisstedet, og praksisstedet skal tilby helsetjenester innen palliasjon.

### 3. Læringsutbyttebeskrivelse for studenten etter gjennomført praksis

	Læringsutbytte:
Kunnskap	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• har kunnskap om hva som kjennetegner pasienter med alvorlig og uhelbredelig sykdom og om hvordan kompleksiteten gir konsekvenser for omsorgsutøvelsen</li> <li>• har kunnskap om standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy i arbeidet med å kartlegge helsetilstand, ressurser, symptomer og behov hos pasienter som er i palliativ fase</li> <li>• har kunnskap om organisering av tjenestetilbudet knyttet til palliasjon og kjennskap til ansvar og oppgaver for aktører og samarbeidsparter</li> <li>• har innsikt i kunnskapsbasert praksis, kunnskap om fagutvikling og kan oppdatere sin kunnskap om utviklingsprosjekter i helsetjenesten</li> </ul>
Ferdigheter	Studenten <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan anvende kunnskap om alvorlige og uhelbredelige sykdommer og behandling, til å observere symptomer og bivirkninger hos den enkelte pasient</li> <li>• kan anvende kunnskap om den alvorlig og uhelbredelig syke til å planlegge og iverksette tiltak som ivaretar pasientens behov for palliasjon</li> <li>• kan anvende kommunikasjonsformer og -teknikker profesjonelt i samarbeidet med pasienter, pårørende, frivillige, kollegaer og andre yrkesgrupper</li> <li>• kan anvende standardiserte observasjonsskjemaer og kartleggingsverktøy som er tilpasset pasientgrupper på praksisplassen til å kartlegge helsetilstand, ressurser og</li> </ul>

	<p>symptomer og til å identifisere behov for lindrende tiltak hos pasienter i palliativ fase</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kan finne informasjon og fagstoff som er relevant for problemstillinger knyttet til palliasjon i praksis</li> <li>• kan kartlegge situasjoner i praksis og identifisere faglige og etiske problemstillinger og behov for å iverksette tiltak</li> </ul>
<p>Generell kompetanse</p>	<p>Studenten</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• har utviklet en etisk grunnholdning som kommer til uttrykk ved at han/hun ivaretar alvorlig og uhelbredelig syke og døende pasienters integritet, brukermedvirkning og faglig forsvarlighet i praksis</li> <li>• kan utføre palliasjon etter alvorlig syke og døende pasienters ønsker og individuelle behov og i tråd med pasientsentrert tilnærming og verdigrunnlaget for palliasjon</li> <li>• kan bygge relasjoner med kollegaer og på tvers av avdelinger og tjenestenivå for å ivareta pasientenes helhetlige behov knyttet til sykdom, lidelse og død</li> <li>• kan gjennom kunnskapsdeling, bevisstgjøring og etisk refleksjon på arbeidsplassen, bidra til kvalitetsforbedring i palliasjon for alvorlig syke og døende pasienter</li> </ul>

### 3. Mål for praksis

Studenten skal utarbeide sine egne mål for praksisperioden, målene skal ta utgangspunkt i utdanningsplanen for fagskoleutdanningen, og læringsutbyttebeskrivelsen for praksis. Det er viktig at målene er realistiske ut fra tiden som er satt til rådighet, samt praksisstedets målgruppe og organisering. Målene settes i samarbeid med veileder på praksisstedet og faglærer. Erfaringer fra praksis kan også knyttes direkte eller indirekte opp mot tema for fordypningsoppgaven. Se ytterligere beskrivelse under punkt 6.

### 4. Veiledning/oppfølging

Veiledning på praksisstedet skal bli gitt av kvalifisert fagarbeider med videreutdanning og/eller erfaring fra praksisfeltet eller høgskoleutdanning. I tillegg vil det være veiledning fra skolens lærere.

Veiledning skjer ut fra mål i studieplanen samt studentenes egne mål.

- Veilederen skal samarbeide med faglærer fra skolen og således være et bindeledd mellom faglærer og arbeidsplassen i praksisperioden.
- Veilederen skal være en diskusjonspartner for studenten i praksisperioden.
- Veilederen skal påse at studenten får arbeidsoppgaver som er i tråd med studentens mål for praksisperioden.

#### Ulike veiledningssituasjoner:

- **Veiledning i målsamtalen** (gjennomføres i løpet av første praksisuke)

Det gjennomføres en målsamtale mellom veileder, faglærer og student der en drøfter studentens mulighet for læring og utvikling samt tilrettelegger for studentens praksisperiode. I forbindelse med gjennomføringen av målsamtalen, skal praksisveileders oppfølging og veiledning av studenten gjennomgå i henhold til bestemmelsene som er nedfelt i veilederen for praksis. Alle parter, student, lærer og praksisveileder skal ha lest og forstått innholdet i veilederen og forpliktet seg til å følge disse retningslinjene.

Samtalen inneholder tema som; gjensidige forventninger til praksisperioden, studentens læringsmål og arbeidsplan for praksisperioden, praksisplassens muligheter og begrensninger, studentens veiledningsbehov og praksisveileders muligheter ut fra faglige ressurser.

Se oppgave 1 under arbeidskrav tilknyttet praksis.

- **Fortløpende veiledning**

Skal sikre kontinuitet i opplæringen. Læring i praksis innebærer at studenten handler i forhold til mål for praksisperioden, fagkunnskap og viser handlingskompetanse. I veiledningssamtalene innebærer dette at studenten kan begrunne vurderingene og valgene sine. Dette bidrar til å synliggjøre handlingskompetansen. Det anbefales at praksisveileder og student avtaler faste veiledningstimer, helst 1 gang pr. uke.

- **Veiledning i midt- og sluttevaluering**

Faglærer skal i samarbeid med veileder vurdere studentens praksis til bestått/ikke bestått. Utgangspunkt for vurderingen er læringsutbyttebeskrivelsen og de definerte målene. Veileder, student og faglærer deltar i vurderingen, tid og sted avtales i god tid. Ved begge evalueringspunktene undertegner veileder, student og faglærer evalueringsdokument for praksis.

## 5. Forventninger i forhold til praksis

- **Forventninger til studenten:**

- Utarbeide egne skriftlige læringsmål på bakgrunn av utdanningens mål og de muligheter som finnes på praksisstedet (se oppgave 1)
- Avtale tid til å gjennomgå målene med praksisveileder i løpet av første praksisuke
- Utarbeide arbeidsplan på bakgrunn av læringsmål og tidsplan i samarbeid med praksisveileder i løpet av første praksisuke
- Gjennomføre praksis i tråd med definerte læringsmål
- Søke råd og veiledning ved behov
- Levere oppgaver/arbeidskrav til skolen innenfor tidsfristene
- Kunne motta veiledning og selv være aktiv med å vurdere egen innsats og egenutvikling under praksisperioden

- **Forventninger til praksisveileder:**

- Ta imot studenten på en god måte og legge til rette for god praksis
- Gjøre seg kjent med; målene for praksisperioden og studentens egne mål
- Delta i godkjenning av studentens mål og arbeidsplan
- Legge til rette slik at studenten har mulighet til å nå målene for praksis
- Hjelp til å velge ut relevante læringssituasjoner
- Avsette tid til faste veiledningsmøter med studenten
- Deltakende under midt- og sluttevalueringen.
- I samarbeid med fagskolen, bidra i vurdering av studentens praksis til bestått/ikke bestått.

- **Forventninger til lærer:**

- Veilede ut fra målsetningene
- Gjøre seg kjent med studentens egne mål og arbeidsplan
- Ansvarlig for midt- og sluttevaluering
- Følge opp student og praksisveileder etter avtale
- Gi studenten tilbakemelding på oppgaver/arbeidskrav
- Ansvar for at praksis blir vurdert til bestått/ikke bestått

## 6. Arbeidskrav tilknyttet praksis

Det forutsettes at studentene er aktive i praksis og det er derfor obligatorisk tilstedeværelse. Dokumentert fravær ut over 10 % må tas igjen.

**Følgende arbeidskrav er obligatoriske og et hjelpemiddel for å synliggjøre studentens innsats i praksis:**

### **Oppgave 1: Læringsmål (skal være levert skolen senest en uke etter praksisstart)**

**Studenten skal:**

- Utarbeide egne læringsmål for praksisperioden. Læringsmålene omfatter:
  - **Kunnskapsmål:** Omfatter intellektuelle ferdigheter, faktakunnskap, begreper, teorier, prinsipper og metoder. Målene sier noe om hvordan kunnskap kan anvendes i nye situasjoner og til problemløsning
  - **Ferdighetsmål:** Viser hvordan helsetjeneste til eldre utøves i praksis ved hjelp av ulike metoder og praktiske ferdigheter.
  - **Holdningsmål:** Omhandler holdninger, verdier, normer, filosofi, etikk og menneskesyn som er grunnlaget for handlinger. Kommunikasjon og samhandling er viktige momenter her.
- Læringsmålene skal være i samsvar med læringsutbyttebeskrivelsen for praksis og praksisstedets læringsmuligheter
- Læringsmålene tas opp i målsamtalen med praksisveileder og lærer, og leveres som eget arbeidskrav på Itslearning.

### **Oppgave 2: Praksisrapport og refleksjonsnotat**

Studenten skal utarbeide en **praksisrapport** som skal omhandle følgende:

- Praksisstedets organisering, målsetting, (behandlings)filosofi og (behandlings)tilbud.
- Målgruppe for praksisperioden
- Samarbeidspartnere/tverrfaglig samarbeid
- Studentens læringsmål for praksis
- Egenvurdering av egne læringsmål
- Refleksjonsnotat

### **Refleksjonsnotat**

Studenten utarbeider et refleksjonsnotat i tilknytning til rapporten. Refleksjonsnotatet skal synliggjøre studentens etiske og faglige begrunnelser for handlinger i praksis med utgangspunkt i en situasjon i praksisperioden.

Refleksjonsnotatet skal inneholde:

- Kort beskrivelse av en hendelse eller hendelsessekvens relatert til praksis
- Hvilke reaksjoner hadde jeg? (tanker, følelsesreaksjoner)
- Hvilke handlingsalternativer forelå?
- Hvilke faglige og etiske begrunnelser brukte jeg?
- Hva lærte jeg av situasjonen? (ble noe endret)
- Hvordan kan jeg nyttiggjøre meg disse erfaringene?

Hensikten med å bruke refleksjonsnotat er å trene på å skille følelser og tanker, se hvordan faglig kunnskap og etisk refleksjon kan være til hjelp og tjene som veivisere for alternative handlingsmåter og på den måten videreutvikle den profesjonelle kompetansen og oppøve refleksjon over eget arbeid. Veileder kan i denne forbindelse være en støtte for studentens egne refleksjoner.

Praksisrapporten skal leveres elektronisk på Itslearning senest 2 uker etter avsluttet praksis.

Lengde 5 - 10 sider inkludert refleksjonsnotat.

Studenten får skriftlig tilbakemelding fra lærer på Itslearning.

### **Vurderingskriterier for praksisrapporten:**

- At praksisrapportens innhold er i samsvar med beskrivelsen over.
- At praksisrapporten følger skolens krav til oppgaveskriving og etiske retningslinjer i forbindelse med anonymisering av opplysninger.
- At studenten viser evne til egenrefleksjon og synliggjør etiske og faglige begrunnelser for handling i praksis.
- At studentens bevissthet omkring læring i praksis kommer tydelig frem i rapporten

### **Logg**

Vi anbefaler at studentene beskriver sine erfaringer gjennom daglig føring av logg. Loggen skal inneholde korte anonymiserte notater om observasjoner, erfaringer og refleksjoner studenten gjør i praksisperioden. Målet er å øke studentens bevissthet omkring læring, samt sette tidligere erfaringer i nye sammenhenger og videreutvikle egen kompetanse. Loggen er studentens eget arbeidsredskap, og skal ikke leveres skolen eller praksisstedet.

### **7. Vurdering**

Vurdering av studentens innsats i praksisperioden er en kontinuerlig prosess.

Det skal være tre samtaler mellom student, veileder og faglærer i forbindelse med gjennomføringen av praksis (målsamtale, midt- og sluttevaluering). Utgangspunkt for samtalene er studentens læringsmål. Studentenes arbeidsprosess og den skriftlige praksisrapporten vurderes samlet som bestått/ikke bestått. Dersom studenten står i fare for å få vurdering ikke bestått, skal studenten ha beskjed om dette så tidlig som mulig.

### **Kriterier for ikke bestått praksis:**

Ikke bestått praksis innebærer at studenten har manglende kompetanse på ett eller flere av følgende punkter:

- Viser manglende respekt for brukerne eller pårørendes integritet og autonomi, herunder brudd på taushetsplikten
- Gir feilaktig informasjon til brukerne/pårørende
- Viser manglende evne til samhandling og evne til å vise omsorg for brukerne
- Mangler evner til å identifisere brukernes generelle og spesielle behov
- Anvender i liten grad teoretisk kunnskap i begrunnelse for palliasjon og lindrende pleie
- Ser ikke betydningen av å arbeide ut fra et forebyggende perspektiv
- Medvirker ikke til tverrfaglig samarbeid
- Søker ikke råd og veiledning i vanskelige situasjoner
- Overvurderer sin kompetanse og setter brukers liv og helse i fare
- Mangler kritisk reflekterende holdning til egen yrkesutøvelse
- Fravær utover 10 % som ikke blir tatt igjen

Vedlegg:

1. Skjema midtevaluering
2. Skjema sluttevaluering

**MIDTEVALUERING PRAKSIS**

Studentens navn:.....

Praksissted:.....

Midtevaluering foretatt: (dato).....

Fravær inntil nå i perioden:

Dager.....

Timer.....

Faste punkter som gjennomgås og evalueres:

- Studentens læringsmål og status måloppnåelse på disse
- Progresjon i forhold til arbeidsplan for praksis
- Samarbeidspartnere/tverrfaglig samarbeid
- Samhandling med personale, brukergruppe og pårørende

Kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Skriftlig varsel om ikke bestått gitt.....(dato)

Underskrift:

---

Student

---

Praksisveileder

---

Lærer

**SLUTTEVALUERING PRAKSIS**

Studentens navn:.....

Praksissted:.....

Sluttevalueringen foretatt (dato): .....

Tidsrom for prosjektet:.....

Fravær:

Dager:..... Timer:.....

Faste punkter som gjennomgås og evalueres:

- Studentens læringsmål
- Mål for praksis samt gjennomføringen
- Samarbeidspartnere/tverrfaglig samarbeid
- Samhandling med personale, brukergruppe og pårørende

Kommentarer til sluttevalueringen:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Underskrift:

---

Student

---

Praksisveileder

---

Lærer